

Evolucija manipulacija u financijskim izvještajima

Puh, Aleksandra

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics and Business in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:393363>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-19**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Ekonomski fakultet u Osijeku
Sveučilišni diplomski studij Financijski menadžment

Aleksandra Puh

**EVOLUCIJA MANIPULACIJA U FINANCIJSKIM
IZVJEŠTAJIMA**

Diplomski rad

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Ekonomski fakultet u Osijeku
Sveučilišni diplomski studij Financijski menadžment

Aleksandra Puh

**EVOLUCIJA MANIPULACIJA U FINANCIJSKIM
IZVJEŠTAJIMA**

Diplomski rad

Kolegij: Revizija

JMBAG: 00110171682

e-mail: vz_puh@efos.hr

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Mijoč

Osijek, 2024.

Josip Juraj Strossmayer University in Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
University Graduate Study Financial Management

Aleksandra Puh

**EVOLUTION OF MANIPULATION IN FINANCIAL
REPORTS**

Graduate paper

Osijek, 2024.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU I INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I
ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na vlastitim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3,0 Hrvatska*
3. Kojom izjavljujem da sam suglasna trajnom pohranjivanju i objavljivanju mog rada u Institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, Repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom Repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. Izjavljujem da sam autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan s dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studentice: Aleksandra Puh

JMBAG: 00110171682

OIB: 87089254649

e-mail za kontakt: aleksandra.puh@gmail.com

Naziv studija: Sveučilišni diplomski studij Financijski menadžment

Naslov rada: Evolucija manipulacija u financijskim izvještajima

Mentor rada: prof. dr. sc. Ivo Mijoč

U Osijeku, 25.09.2024. godine

Potpis _____

Evolucija manipulacija u financijskim izvještajima

SAŽETAK

Ovaj rad analizira podatke prikupljene iz dostupne literature o prijevarama u financijskim izvještajima, temeljeći se na uzorku od 44 poduzeća koja su počinila prijevare u posljednjih 30 godina. Cilj je identificirati najčešće vrste prijevare i motive počinitelja, kao što su manipulacije prihodima s ciljem povećanja dobiti, složene manipulacije povezanih subjekata i napuhivanje dobiti radi povećanja cijene dionica. Statistička analiza uključuje prikaz kategorijskih i numeričkih podataka te testiranje varijabli pomoću T testa i Pearsonovog koeficijenta korelacije. Motivi za prijevare u financijskim izvještajima često proizlaze iz kombinacije pohlepe, prilike, poticaja i racionalizacije. Pohlepa može navesti pojedince na manipulaciju kako bi postigli osobne ciljeve, dok slabe unutarnje kontrole i nedostatak nadzora povećavaju priliku za takve radnje. Poticaji, poput pritisaka od strane menadžmenta ili vanjskih utjecaja, dodatno potiču prijevare, dok racionalizacija može omogućiti pojedincima da opravdaju svoje neetične postupke. Analiza financijskih manipulacija u poduzećima otkriva ključne načine iskrivljavanja u računu dobiti i gubitka te u bilanci, s naglaskom na lažno povećanje prihoda, isplatu visokih bonusa menadžerima i napuhivanje dobiti. Najčešće manipulacije unutar računa dobiti i gubitka uključuju lažno prikazivanje prihoda radi stvaranja prividne uspješnosti, lažno smanjenje rashoda, dok je u bilanci najčešća praksa neprikazivanje obveza i napuhivanje dobiti s ciljem povećanja cijene dionica, te izvlačenje novca. Ove manipulacije ozbiljno ugrožavaju integritet financijskih izvještaja i zahtijevaju stroži nadzor i regulaciju za očuvanje transparentnosti i pouzdanosti financijskih informacija.

Ključne riječi: financijski izvještaji, manipulacije, kreativno računovodstvo, lažiranje financijskih izvještaja, prijevare

Evolution of manipulations in financial reports

ABSTRACT

This paper analyzes data gathered from available literature on financial statement fraud, based on a sample of 44 companies that committed fraud over the past 30 years. The goal is to identify the most common types of fraud and the motives behind them, such as revenue manipulation to increase profits, complex manipulations involving related entities, and profit inflation to boost stock prices. Statistical analysis includes the presentation of categorical and numerical data, as well as variable testing using the T-test and Pearson correlation coefficient. The motives for financial statement fraud often arise from a combination of greed, opportunity, incentives, and rationalization. Greed may drive individuals to manipulate financial data to achieve personal goals, while weak internal controls and lack of oversight increase the opportunity for such actions. Incentives, such as pressure from management or external conditions, further encourage fraud, while rationalization allows individuals to justify their unethical behavior. The analysis of financial manipulation within companies reveals key methods of distortion in income statements and balance sheets, with a focus on false revenue inflation, high bonus payments to managers, and profit inflation. The most common manipulations in income statements include false revenue reporting to create an illusion of success, false expense reduction, while the balance sheet practices often involve concealing liabilities and inflating profits to boost stock prices, and money siphoning. These manipulations seriously undermine the integrity of financial statements and require stricter oversight and regulation to maintain the transparency and reliability of financial information.

Keywords: financial statements, manipulations, creative accounting, falsification of financial statements, fraud

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Teorijski okvir manipulacija u financijskim izvještajima	2
2.1. Pojam manipulacija u financijskim izvještajima	2
2.2. Povijest prijevare u financijskim izvještajima	4
2.3. Vrste manipulacija u financijskim izvještajima	5
2.3.1. Manipulacije u računu dobiti i gubitka.....	5
2.3.2. Manipulacije u bilanci ili izvještaju o financijskom položaju	21
2.3.3. Manipulacije u izvještaju o novčanim tokovima	23
2.3.4. Manipulacije primjenom drugih subjekata	25
2.4. Motivi i poticaji na prijevare u financijskim izvještajima	26
2.4.1. Procjena rizika prijevare	28
2.4.2. Profesionalna etika računovođa kao temelj za sprečavanje prijevare i manipulacija u financijskim izvještajima	29
2.4.3. Utjecaj i odgovornost uprave na pouzdanost financijskih izvještaja.....	31
2.5. Otkrivanje i načini sprječavanja prijevare	32
2.5.1. Temeljni pristupi u otkrivanju računovodstvenih prijevare	32
2.5.2. Uloga revizora i forenzičnih računovođa u otkrivanju i sprječavanju prijevare	33
3. Metodologija rada i hipoteze.....	34
3.1. Uvod u metodologiju i izvori podataka.....	34
3.2. Dizajn istraživanja, hipoteze i statističke metode	34
4. Opis istraživanja i rezultati istraživanja	38
4.1. Analiza prijevare s obzirom na državu i godinu kad je počinjena	38
4.2. Analiza najveće pojavnosti prijevare unutar promatranih kategorija financijskih izvještaja.....	39
4.3. Analiza s obzirom na motive počinitelja prijevare.....	50
4.4. Analiza s obzirom na spol počinitelja i složenost prijevare	52
4.5. Analiza zastupljenosti s obzirom na vrstu prijevare.....	54
4.6. Testiranje složenosti prijevare pomoću T-testa.....	58
4.7. Pearsonov koeficijent korelacije	62
5. Rasprava o rezultatima istraživanja o učestalosti i motivima manipulacija u financijskim izvještajima	66
5.1. Analiza rezultata.....	66

5.2. Usporedba s postojećom literaturom.....	69
5.3. Implikacije za praksu	70
5.4. Ograničenja istraživanja.....	72
6. Zaključak	73
Literatura.....	73
Popis tablica.....	77
Popis slika	77
Popis grafova	77

1. Uvod

Financijski izvještaji predstavljaju ključni alat za prezentaciju poslovnih aktivnosti i financijskog stanja poduzeća omogućujući donošenje odluka temeljenih na stvarnim podacima. Oni osiguravaju transparentnost i omogućuju korisnicima kao što su investitori, kreditori, dioničari, menadžment, državne institucije i šira javnost uvid u financijsko zdravlje poduzeća. Cilj izrade financijskih izvještaja je pružiti istinit i fer prikaz stanja poduzeća omogućavajući točnu procjenu njegovih financijskih performansi uključujući informacije o prihodima, rashodima, imovini, obvezama i novčanom tijeku čime se omogućuje evaluacija učinkovitosti poslovanja i donošenje strateških odluka za daljnji razvoj. Pouzdanost financijskih izvještaja izravno utječe na povjerenje korisnika, stoga je važno da oni budu pripremljeni u skladu s računovodstvenim standardima i pravilima financijskog izvještavanja.

Ipak, financijski izvještaji često su meta računovodstvenih manipulacija, koje se provode s ciljem prikazivanja povoljnijeg stanja poduzeća. Ove manipulacije mogu biti motivirane različitim interesima poput privlačenja investitora, dobivanja povoljnijih uvjeta kredita ili poboljšanja boniteta poduzeća. Računovodstvene manipulacije uključuju namjerne radnje menadžera kojima se iskrivljuje slika financijskog stanja poduzeća, primjerice, precjenjivanjem imovine, prikriivanjem obveza ili manipulacijom prihodima i troškovima. Ove manipulacije mogu uzrokovati ozbiljne posljedice, jer dovode korisnike financijskih izvještaja u zabludu što može rezultirati lošim poslovnim odlukama i gubitkom povjerenja u poduzeće. Zbog toga se manipulacije financijskim izvještajima smatraju neetičnim i često kriminalnim radnjama koje mogu imati dalekosežne posljedice za sve uključene strane. Nadalje, otkrivanje i sprječavanje računovodstvenih manipulacija od presudne je važnosti za održavanje integriteta financijskih tržišta. Financijski stručnjaci poput revizora i računovodstvenih forenzičara imaju ključnu ulogu u otkrivanju i suzbijanju ovih nepravilnosti. Njihova zadaća uključuje pregled i analizu financijskih podataka, identifikaciju neuobičajenih obrazaca ili odstupanja od standardnih postupaka te provođenje revizija i istražnih postupaka s ciljem osiguravanja točnosti financijskih izvještaja. Njihov rad doprinosi povećanju povjerenja u financijske izvještaje što je od ključnog značaja za stabilnost i funkcioniranje financijskog sustava. Rad analizira povijesni razvoj i trenutnu situaciju računovodstvenih manipulacija u financijskim izvještajima. Empirijsko istraživanje provedeno je primjenom T-testa i Pearsonovog testa korelacije kako bi se ispitaio opseg i motivi manipulacija te utvrdilo na koji način promjene vrijednosti jedne statističke varijable utječu na promjene druge.

2. Teorijski okvir manipulacija u financijskim izvještajima

2.1. Pojam manipulacija u financijskim izvještajima

Prijevarena se odnosi na namjerno iskrivljavanje informacija ili događaja s ciljem da ostane neotkrivena i nanese štetu drugima radi nepravednog ili nezakonitog dobitka. Manipulacije u financijskim izvještajima podrazumijevaju svjesno iskrivljavanje poslovnih događaja kako bi se prikazali povoljniji rezultati, ovisno o motivima počinitelja. Razaee i Riley (2010) opisuju prijevare kao širok spektar metoda, uključujući laži, prikrivanje istine, trikove, i druge oblike obmane, koji imaju za cilj obmanuti i dovesti u zabludu. Prijevarena u financijskim izvještajima, prema njihovoj definiciji, uključuje namjerno lažno prikazivanje ili izostavljanje ključnih informacija u financijskim dokumentima. Američki institut ovlaštenih javnih računovođa (AICPA) definira ovu vrstu prijevare kao "namjerno i promišljeno lažno prikazivanje ili izostavljanje bitnih činjenica ili računovodstvenih podataka koje dovodi do zablude korisnika financijskih izvještaja, potencijalno uzrokujući promjenu ili preispitivanje njihovih odluka." Takve manipulacije mogu ozbiljno ugroziti povjerenje investitora i drugih korisnika u financijsko izvještavanje poduzeća, dovodeći ih u zabludu o stvarnom stanju poslovanja.

Manipulacije u financijskim izvještajima mogu se podijeliti u dvije osnovne kategorije:

- A. *Primjena kreativnog računovodstva* uključuje prilagođavanje financijskih izvještaja korištenjem legalnih mogućnosti unutar fleksibilnih računovodstvenih metoda, postupaka i standarda, kako bi se prikazali rezultati koje poduzeće želi postići. Kreativno računovodstvo iskorištava nejasne i neprecizne računovodstvene standarde i pravila, čime omogućuje uljepšavanje financijskih izvještaja unutar granica zakonskih regulativa. Međutim, granica između kreativnog i agresivnog računovodstva često je nejasna. Belak (2017) ističe kako mnogi autori smatraju da u računovodstvu postoji „sivo područje” gdje je teško utvrditi radi li se o kreativnom računovodstvu ili prijevare. Hopwood i dr. (2008) daju primjer u kojem je procjena korisnog vijeka trajanja stroja unutar dozvoljenih granica ako se stroj koristi 10 godina umjesto 7, ali produljenje na 40 godina već predstavlja manipulaciju.
- B. *Lažiranje financijskih izvještaja primjenom agresivnog računovodstva* prema Belaku (2017) podrazumijeva prijevareno financijsko izvještavanje s namjerom prijevare javnosti i korisnika financijskih izvještaja primjenom nezakonitih računovodstvenih postupaka.

Prema Razaeeu i Rileyu (2010) i Belaku (2017) vrste prijevvara s obzirom na počinitelje mogu se podijeliti u dvije skupine:

❖ **Prijevare menadžmenta:**

- Prijevare u financijskim izvještajima,
 - Skrivanje gubitka,
 - Lažno povećanje dobiti,
 - Lažno smanjenje dobiti,
 - Lažno povećanje prihoda bez promjene dobiti,
 - Skrivanje dugova lažiranjem bilance,
- Pogrešno predstavljanje značajnih činjenica,
- Zloupotreba imovine,
- Prikrivanje značajnih činjenica,
- Protuzakonite radnje,
 - Krivotvorenje isprava,
 - Neisplaćivanje plaća,
 - Ugovaranje štetnih ugovora,
 - Isplate visokih menadžerskih nagrada unatoč lošem poslovanju,
 - Obmana kupaca – varanje na kvaliteti i količini robe,
- Podmićivanje,
- Sukob interesa.

❖ **Prijevare zaposlenika:**

- Pronevjere i krađa novca,
- Krađa poslovnih tajni i intelektualnog vlasništva,
- Protuzakonite radnje,
 - Korištenje sredstava poduzeća u privatne svrhe,
 - Krivotvorenje knjigovodstvene dokumentacije,
 - Varanje kod obračuna plaće,
 - Lažno prikazivanje radnih sati i učinaka,
 - Korištenje službenog automobila u privatne svrhe,
- Krađa zaliha i robe.

2.2. Povijest prijevara u financijskim izvještajima

Prijevare u financijskim izvještajima imaju dugu povijest, koja seže sve do početaka modernog računovodstva. Povijest i ključni primjeri prijevara prikazani su prema Belaku (2017:6):

1. **17. i 18. stoljeće:** Prvi značajni slučajevi financijskih prijevara pojavili su se nakon industrijske revolucije kada su poduzeća počela rasti u veličini i složenosti. Jedan od poznatih primjera je South Sea Bubble iz 1720. godine, gdje je kompanija manipulirala informacijama kako bi povećala vrijednost svojih dionica, što je rezultiralo spektakularnim kolapsom.
2. **19. stoljeće:** S razvojem željezničkih kompanija u SAD-u i Ujedinjenom Kraljevstvu, manipulacije financijskim izvještajima postale su češće. Mnoge su tvrtke uljepšavale financijske izvještaje kako bi prikupile kapital od investitora, što je često završavalo bankrotima kad su stvarne financijske pozicije postale očite.
3. **20. stoljeće:** Ovo razdoblje obilježeno je nizom velikih skandala poput prijevara u Enronu i WorldComu, gdje su kompanije koristile složene metode za prikrivanje dugova i umjetno napuhavanje profita, što je dovelo do velikih gubitaka za dioničare i kolapsa poduzeća. Ovi skandali su potaknuli uvođenje strožih zakona i regulacija, poput Sarbanes-Oxley Acta iz 2002. godine u SAD-u. Istaknuti primjer s početka 20. stoljeća bila je Ponzijeva piramidalna prijevara, gdje je Charles Ponzi investitore privlačio obećanjima visokih povrata uz mali rizik. Međutim, investitori su ostali bez novca kada je Ponzi prekinuo isplate, zadržavši preostali novac za sebe. Takve prijevare su prisutne i danas, često povezane s kriptovalutama, zadužnicama i fondovima.
4. **21. stoljeće:** Unatoč pojačanoj regulaciji, prijevare u financijskim izvještajima i dalje se događaju. Primjer je skandal s Volkswagenom, gdje su manipulacije financijskim izvještajima bile povezane s prikrivanjem ekoloških prekršaja.

Povijest financijskih prijevara naglašava stalnu potrebu za strogom regulacijom i nadzorom kako bi se spriječile zloupotrebe koje mogu imati ozbiljne posljedice za investitore i šire gospodarstvo.

2.3. Vrste manipulacija u financijskim izvještajima

2.3.1. Manipulacije u računu dobiti i gubitka

Račun dobiti i gubitka jedan je od ključnih financijskih izvještaja koji prikazuje poslovni rezultat poduzeća u određenom vremenskom razdoblju, najčešće tijekom kalendarske godine. Ovaj izvještaj pokazuje je li poduzeće ostvarilo dobit ili gubitak, što je jedan od osnovnih ciljeva svakog poslovanja. Elementi računa dobiti i gubitka uključuju prihode, rashode te konačno ostvareni financijski rezultat, bilo da se radi o dobiti ili gubitku. Prema Žager i suradnicima (2020:110), prihodi predstavljaju povećanje ekonomske koristi poduzetnika kroz priljeve ili povećanje sredstava te smanjenje obveza, što dovodi do povećanja kapitala unutar obračunskog razdoblja. S druge strane, rashodi označavaju smanjenje ekonomske koristi putem odljeva ili smanjenja sredstava, odnosno povećanja obveza, što uzrokuje smanjenje kapitala. Ključno je naglasiti da se ovdje ne radi o bilo kakvom povećanju ili smanjenju imovine i obveza, već samo o onom dijelu koji direktno utječe na kapital.

Razlika između prihoda i rashoda određuje financijski rezultat. Ako su prihodi veći od rashoda, poduzeće ostvaruje dobit, dok u slučaju kada rashodi premašuju prihode, poduzeće bilježi gubitak. Pozitivan financijski rezultat povećava vrijednost imovine poduzeća u odnosu na početno stanje, dok negativan rezultat dovodi do smanjenja vrijednosti imovine. Dobit ostvarena u tekućem razdoblju može se rasporediti na rezerve, dividende vlasnicima te na zadržanu dobit koja ostaje u poduzeću. U slučaju ranije ostvarenih gubitaka, dio tekuće dobiti može se koristiti za pokriće tih gubitaka. Ako poduzeće kontinuirano ostvaruje gubitke kroz više razdoblja, Nadzorni odbor može predložiti Glavnoj skupštini da se gubitak pokrije smanjenjem temeljnog kapitala.

Daljnji dio rada posvećen je analizi najčešćih manipulacija u računu dobiti i gubitka, koje mogu značajno iskriviti stvarnu financijsku sliku poduzeća.

Tablica 1. Najčešće manipulacije u računu dobiti i gubitka koje su otkrivene kroz povijest

MANIPULACIJE U RAČUNU DOBITI I GUBITKA			
MANIPULACIJE PRIHODIMA		MANIPULACIJE RASHODIMA	
lažno povećanje prihoda radi povećanja dobiti ili skrivanja gubitka	lažno smanjenje prihoda radi smanjenja dobiti ili skrivanja dobitka	lažno smanjenje troškova radi povećanja dobiti ili skrivanja gubitka	lažno povećanje troškova s ciljem skrivanja dobiti ili smanjenja dobiti
<ul style="list-style-type: none"> •lažno povećanje prihoda povratnom trgovinom bez promjene dobiti •lažno povećanje prihoda prodajom lažnih zaliha •priznavanje lažnog prihoda na temelju dogovora s prijateljskim kompanijama u svrhu poboljšanja rezultata •agresivno ili neregularno priznavanje prihoda od ukidanja rezerviranja •povećanje prihoda vraćanjem vrijednosti ranije otpisanoj imovini i smanjenjem vrijednosnih usklađenja •neregularno priznavanje prihoda radi smanjenja obveza •neregularno priznavanje prihoda smanjenjem akumulirane amortizacije •priznavanje prihoda kada nisu stečeni uvjeti za priznavanje •neregularno priznavanje prihoda smanjenjem revalorizacijskih rezervi za DMI •neregularno odobravanje rabata i popusta priznavanjem lažnih prihoda, priznavanje lažnih provizija od dobavljača •zastupljenost prihoda od prodaje potraživanja ili rashoda od otpisa potraživanja •dvostruko knjiženje računa i priznavanje prihoda •priznavanje prihoda pomoću lažnih računa za usluge koje nikad nisu obavljene/robu koja nije isporučena •priznavanje lažnih prihoda od kamata na depozite banaka 	<ul style="list-style-type: none"> •prijenos prihoda na odgođene prihode radi smanjenja dobiti •izbjegavanje priznavanja prihoda i skrivanje novca od gotovinske prodaje •smanjenje prihoda na račun povećanja revalorizacijskih rezervi •smanjenje prihoda na račun povećanja obveza •dogovor s prijateljskim tvrtkama da im se ne šalju računi u tekućoj već u sljedećoj godini 	<ul style="list-style-type: none"> •izostavljanje ili smanjivanje priznavanja troškova i obveza prekidom knjiženja ulaznih računa ili prijenosom na razgraničenja •kapitalizacija operativnih troškova i njihov prijenos na DMI i DNI •lažno smanjivanje troškova amortizacije DI •smanjenje operativnih troškova i njihov lažni prijenos na zalihe •nepriznavanje troškova prodanih zaliha •skrivanje troškova na zalihama proizvodnje •odgađanje priznavanja vrijednosnih usklađenja za sumnjiva i sporna potraživanja i smanjenja kratkotrajne imovine •mijenjanje računovodstvenih politika radi manipulacija troškovima •prebacivanje troškova iz svojih finansijskih izvještaja u finacijske izvještaje povezanih subjekata •smanjivanje troškova uz nasilno smanjenje obveza •nepriznavanje troškova otpisa imovine koja je rashodovana •neovlašteno odobravanje popusta i nepriznavanje troškova od naknadno odobrenih rabata i popusta •smanjivanje troškova uz nasilno smanjenje revalorizacijskih i dr. rezervi 	<ul style="list-style-type: none"> •terećenje osobnih troškova na poslovne troškove •povećanje amortizacije iznad dopuštenih stopa smanjenjem vijeka upotrebe •otpis DI radi povećanja troškova i smanjenja dobiti i ograničenje porezno priznatih rashoda od usklađenja vrijednosti DI •otpis zaliha radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti- porez na dobiti se ne smanjuje •otpisi potraživanja od kupaca radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti •povećanje troškova prekomjernim rezerviranjima •povećanje troškova povećanjem lažnih obveza •povećanje troškova uz povećanje lažnih revalorizacijskih rezervi •prikazivanje mnogo većeg broja zaposlenih od stvarnog, u svrhu isplate plaće od nepostojećih zaposlenika vlasniku •isplate visokih nagrada i bonusa menadžerima za dobre rezultate

Izvor: Izrada autorice prema Belak (2017).

2.3.1.1. Manipulacije prihodima

1. Lažno povećanje prihoda radi povećanja dobiti ili skrivanja gubitka

Lažno povećanje prihoda jedna je od najčešćih manipulacija u financijskim izvještajima, osobito u računu dobiti i gubitka, a rezultira lažno prikazanom dobiti ili prikrivanjem negativnih poslovnih rezultata. Budući da je račun dobiti i gubitka uvjetno povezan s bilancom, postoje brojne kombinacije koje se koriste za manipulaciju financijskim podacima. Belak (2017) napominje da lažno povećanje prihoda može biti privremenog ili trajnog karaktera. Privremene manipulacije lakše su za otkrivanje jer se mogu identificirati usporedbom s prethodnim razdobljima. S druge strane, trajne manipulacije zahtijevaju dublju analizu cjelokupnog poslovanja kako bi se otkrile nezakonite radnje. Manipulacije prihodima često koriste poduzeća koja se žele prikazati kao rastuća, jer se rast prihoda smatra jednim od ključnih pokazatelja poslovnog uspjeha. Ove manipulacije mogu uključivati preračunavanje prihoda iz budućih razdoblja, preuveličavanje prodaje ili priznavanje lažnih prihoda, što sve može dovesti do pogrešnih odluka investitora i drugih korisnika financijskih izvještaja.

Slijedi prikaz najčešćih metoda manipulacije povećanjem prihoda, koje mogu uključivati pretjerano fakturiranje, umjetno napuhivanje prodaje kroz fiktivne transakcije, priznanje prihoda prije nego što su zarađeni ili prodaja imovine kako bi se stvorio privid rasta prihoda. Ove metode predstavljaju ozbiljnu prijetnju integritetu financijskog izvještavanja i zahtijevaju strogu regulaciju i nadzor kako bi se zaštitili investitori i šira javnost. Najčešće manipulacije povećanjem prihoda su:

I. Lažno povećanje prihoda povratnom trgovinom bez promjene dobiti (round-trip trading)

Lažno slanje računa između dvaju poduzeća za prodaju robe ili usluga koje se zapravo nisu dogodile predstavlja jednu od manipulacija koja uključuje svjesno iskrivljavanje prihoda i rashoda. Ova manipulacija često se provodi slanjem računa na isti dan, čime se financijski rezultat u određenom razdoblju ne mijenja, ali se prikazuje lažni rast prihoda, stvarajući privid uspješnog poslovanja i povećane aktivnosti. Prema Belaku (2017), s aspekta poreza na dodanu vrijednost, ove transakcije rezultiraju isključivanjem obveze i pretporeza, što znači da nema povrata niti plaćanja PDV-a. Takve manipulacije mogu se provoditi između više poduzeća, što ih dodatno

komplificira. Motivi za izvođenje ovih prijevara uključuju želju da se dioničarima i investitorima prikaže rast prihoda, koji se često smatra poželjnim pokazateljem poslovnog uspjeha. Osim toga, menadžerske nagrade i bonusi često su vezani uz ciljeve rasta prihoda, pa manipulacije pomažu u ispunjenju tih ciljeva. Banke također prate rast prihoda prilikom procjene boniteta poduzeća, pa takve manipulacije služe i obmanjivanju financijskih institucija. Otkrivanje ovih prijevara može se postići testiranjem omjera rashoda u prihodima. Kod povratne trgovine bez promjene rezultata, prihodi i rashodi istovremeno rastu za isti iznos, što dovodi do naglog povećanja udjela rashoda u prihodima i posljedično smanjuje bruto maržu dobiti. Takve nepravilnosti često signaliziraju da su financijski izvještaji podložni manipulacijama i zahtijevaju dodatnu analizu.

II. Lažno povećanje prihoda prodajom lažnih zaliha

Lažiranje zaliha i stvaranje lažnih prihoda od prodaje bila je praksa koju su primjenjivala poduzeća poput Crazy Eddie i Rent-Way u Sjedinjenim Američkim Državama. Poduzeće Crazy Eddie, osnovano 1971. godine, obmanjivalo je revizore i lažno prikazivalo stanje zaliha, koje je potom prodavalo kako bi iskazalo lažne prihode. Tijekom godišnje inventure, revizore su obmanjivali tako što su na vrh skladišnih polica postavljali prazne kutije i u njihovoj prisutnosti brojili nepostojeće zalihe. Revizori su povjerovali u lažno prikazane količine što je rezultiralo pogrešnim iskazivanjem stanja zaliha i lažnim povećanjem prihoda od prodaje. Uz to, Crazy Eddie je umanjivao troškove tekućeg razdoblja preknjižavajući ih na zalihe, bez odgovarajuće dokumentacije. Slično tome, Rent-Way je 2000. godine manipulirao zalihama tako što je povećavao njihovo stanje smanjujući troškove i povećavajući prihode. Ove radnje rezultirale su precjenjivanjem prihoda i podcjenjivanjem troškova u iznosu od približno 2,8 milijuna USD. Obje ove prijevare pokazale su koliko je lako manipulatorima prevariti financijske izvještaje ostavljajući revizore i investitore u zabludi o stvarnom financijskom stanju poduzeća.

III. Priznavanje lažnog prihoda na temelju dogovora s prijateljskim poduzećima u svrhu poboljšanja rezultata

Dogovori između povezanih ili prijateljskih poduzeća o slanju lažnih faktura kako bi se prikazao lažni prihod i poboljšao financijski rezultat najčešće se događaju među poduzećima koja su u međusobnom odnosu, jer je u takvim slučajevima manje bitno hoće li fakture biti plaćene ili ne. Ovakve prijevare često se manifestiraju naglim porastom potraživanja od kupaca, a često se nenaplativa potraživanja prodaju organizacijama specijaliziranim za otkup sumnjivih ili spornih potraživanja. Lažne transakcije obično zahtijevaju popratnu dokumentaciju koja dokazuje isporuku robe ili obavljanje usluga, no počinitelji prijevare često zanemaruju ili ne dosljedno prate dokumentaciju, što olakšava otkrivanje ovakvih manipulacija.

IV. Agresivno ili neregularno priznavanje prihoda od ukidanja rezerviranja

Manipulacije rezerviranjima izvode se u svrhu poboljšanja rezultata u lošijim godinama. Manipulacije se izvode tako da se u dobrim godinama napravi rezerviranje, koje se potom u narednim manje uspješnim godinama ukida i knjiži na stavke prihoda od ukidanja rezerviranja. Na taj način je u dobrim godinama smanjena dobit i plaćen manji porez na dobit, dok je u lošijim godinama izglađen rezultat da bi se postigao kontinuitet i iskazala stabilnost u poslovanju.

V. Povećanje prihoda vraćanjem vrijednosti ranije otpisanoj imovini i smanjenjem vrijednosnih usklađenja

Ovaj trik se izvodi na način da se dugotrajnu imovinu koja je prethodno rashodovana i otpisana, ponovo stavlja u upotrebu uz istovremeno priznavanje lažnih prihoda. Isti postupak izvodi se i s vrijednosno usklađenim zalihama ili potraživanjima od kupaca. Sve to izvodi se bez ikakve popratne dokumentacije što je odmah upozoravajući znak za revizore ili računovodstvene forenzičare.

VI. Neregularno priznavanje prihoda radi smanjenja obveza

Smanjenje obveza priznavanjem prihoda može biti legalan način evidentiranja poslovnih promjena u slučaju da za to postoji dokumentacija (npr. odobrenja dobavljača za rabate i cassa sconto). Lažno priznavanje prihoda istodobnim smanjenjem obveza nekoliko je poduzeća izvodilo na načine da su smanjivali obveze prema bankama i prebacivali ih na prihode, te ih nakon nekog vremena vraćali na pozicije obveza i

priznavali rashode. Često se takve prihode iskazuje na pozicijama izvanrednih prihoda što je lako otkriti.

VII. Neregularno priznavanje prihoda smanjenjem akumulirane amortizacije

Priznavanje prihoda smanjenjem akumulirane amortizacije smatra se nedopuštenim knjiženjem koje se izvodi na način da se dugovno knjiži neki iznos na kontu akumulirane amortizacije uz istodobno priznavanje izvanrednog prihoda. Međutim, ova se manipulacija lako otkriva kad se uspoređuje nabavna vrijednost dugotrajne imovine i akumulirana amortizacija. Vrijednost imovine se smanjuje akumuliranom amortizacijom i iznos akumulirane amortizacije tekućeg razdoblja mora biti usklađen s troškom amortizacije u određenom razdoblju (npr. godišnja amortizacija). Knjiženjem dugovne strane na kontu akumulirane amortizacije (a da se pritom ne radi o isknjiženju imovine prodajom ili rashodovanjem) dolazi do povećanja vrijednosti dugotrajne imovine, umjesto njegova smanjenja što akumulirana amortizacija zapravo predstavlja.

VIII. Priznavanje prihoda kada nisu stečeni uvjeti za priznavanje

Priznavanje prihoda prije vremena jedna je od čestih manipulacija u financijskim izvještajima, gdje se prihodi bilježe u razdoblju u kojem uvjeti za njihovo priznavanje još nisu ispunjeni. Ove manipulacije uključuju situacije kao što su priznavanje prihoda prije sklapanja ugovora s kupcima ili prije nego što su isporuke obavljene i usluge izvršene što se često koristi za prijenos prihoda iz jednog razdoblja u drugo kako bi se uljepšala financijska slika poduzeća, osobito pri kraju tromjesečja ili godine. Također, prijevremeno priznavanje prihoda može biti motivirano ostvarenjem menadžerskih bonusa i nagrada, što dodatno potiče menadžere na ovakve neetične prakse.

IX. Neregularno priznavanje prihoda smanjenjem revalorizacijskih rezervi za dugotrajnu materijalnu imovinu

Priznavanje prihoda ukidanjem revalorizacijskih rezervi za dugotrajnu materijalnu imovinu predstavlja nedopuštenu praksu knjiženja, koja se koristi za lažno povećanje prihoda. Prema MRS-u 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema (t. 41), smanjenje revalorizacijskih rezervi moguće je prenijeti u zadržanu dobit tek kada se imovina prestane koristiti, povuče iz upotrebe ili otuđi. Belak (2017) naglašava da se prihod od

revalorizacije može priznati samo kada je riječ o vraćanju vrijednosti imovini koja je prethodno bila otpisana. Manipulacija priznavanja prihoda putem smanjenja revalorizacijskih rezervi lako se može uočiti jer kontni plan ne predviđa specifičan konto za prihode iz ukidanja revalorizacijskih rezervi, što jasno ukazuje na nezakonitu praksu.

X. *Neregularno odobravanje rabata i popusta priznavanjem lažnih prihoda, priznavanje lažnih provizija od dobavljača*

Manipulacije financijskim izvještajima koje su izvodila poznata poduzeća uključuju niz strategija lažnog priznavanja prihoda, posebice od popusta i provizija. Neki od primjera uključuju Crazy Eddie (SAD, 1971.), Rent-Way (SAD, 2000.), Adelphia Communications (SAD, 2002), Royal Ahold (Nizozemska, 2002.), i Tesco PLC (Velika Britanija, 2014.). Ova poduzeća često su lažno priznavala prihode od popusta dobavljača, provizija, pa čak i iznosa koje su im dugovali, s ciljem povećanja prikazanih prihoda i dobiti. Manipulacije su uključivale prijevremeno knjiženje rabata i umjetno povećavanje prihoda kroz lažne transakcije.

Na primjer, Adelphia Communications lažno je priznala provizije od dobavljača, čime je povećala EBITDA za oko 91 milijun USD tijekom dvije godine. Tesco PLC, poznati britanski trgovački lanac, priznavalo je prihode od rabata dobavljača na koje nije imalo pravo, prisiljavajući dobavljače na odobravanje rabata kako bi pokrili financijske manjkove ili ostvarili lažno poboljšanje rezultata. Belak (2017) ističe kako su ovakve manipulacije često bile popraćene pritiscima i ucjenama prema dobavljačima, što je dodatno naglašavalo neetičnost i ilegalnost takvih praksi.

XI. *Zastupljenost prihoda od prodaje potraživanja ili rashoda od otpisa potraživanja*

Manipulacije prihodima od prodaje potraživanja često su povezane s prethodnim manipulacijama povećanja potraživanja od kupaca. U praksi, nakon što su potraživanja nerealno uvećana, poduzeća ih prodaju bankama, a zatim ih često ponovno otkupljuju, prilagođavajući tromjesečne financijske izvještaje prema svojim potrebama. Takve manipulacije služe prikazivanju povoljnijeg financijskog stanja, iako su potraživanja zapravo upitne kvalitete. Rashodi od otpisa potraživanja kupaca također su podložni manipulacijama i često se provode bez odgovarajuće

osnove. U Hrvatskoj postoje jasna pravila o uvjetima pod kojima se mogu priznati rashodi od otpisa potraživanja. To je moguće u situacijama kada više ne postoji mogućnost naplate potraživanja zbog, primjerice, stečaja, likvidacije društva ili zastare pod uvjetom da su prethodno poduzete sve mjere koje bi poduzeo odgovoran gospodarstvenik poput pokretanja sudskih postupaka, provođenja ovrha ili prijave potraživanja u stečajnu masu.

XII. Dvostruko knjiženje računa i priznavanje prihoda

Radi se o dvostrukom knjiženju računa i priznavanju dvostruko većih prihoda u svrhu lažiranja dobiti i prikazivanja velikog rasta prihoda. Potrebno je usporediti udio rashoda u prihodima i bruto maržu dobiti. Ukoliko je zabilježen pad udjela rashoda u prihodima, a rast bruto marže dobiti je nerealno visok u usporedbi s pokazateljima ranijih razdoblja, potrebno je detektirati zbog čega je nastao takav rast prihoda.

XIII. Priznavanje prihoda pomoću lažnih računa za usluge koje nikad nisu obavljene /robu koja nije isporučena.

Priznavanje prihoda za usluge koje nikad nisu obavljene ili robu koja nikad nije bila isporučena manipulacija je koja se odnosi na priznavanje prihoda za koje nisu stečeni uvjeti za priznavanje. Ova manipulacija se također može provoditi dogovorno s prijateljskim poduzećima kako bi se poboljšao rezultat u određenom razdoblju.

XIV. Priznavanje lažnih prihoda od kamata na depozite banaka

Priznavanje lažnih prihoda od kamata na depozite banaka provodi se temeljem nevjerodostojne ili nepostojeće dokumentacije priznavanjem prihoda od kamata koje nisu stečene.

2. Lažno smanjenje prihoda radi smanjenja dobiti ili skrivanja dobitka

Lažno smanjenje prihoda radi umanjivanja dobiti ili skrivanja dobiti može biti motivirano različitim razlozima. Jedan od najčešćih motiva je stvaranje rezervi tijekom uspješnih razdoblja, koje se kasnije mogu iskoristiti kada poslovanje naiđe na nepovoljne okolnosti. Ovaj pristup omogućuje poduzećima da "čuvaju" dio dobiti za budućnost, čime se osigurava stabilnost u financijskim rezultatima. Još jedan značajan razlog za smanjenje prikazane dobiti

je ujednačavanje poslovnih rezultata kroz godine. Iako je izvanredno dobar rezultat u jednoj godini pozitivan, manji rezultati u narednim godinama mogu ostaviti dojam pada uspješnosti. Kako bi se izbjegla percepcija nestabilnosti ili oscilacija u rezultatima, poduzeća se često odlučuju na manipulaciju kako bi prikazali konzistentnu dobit. Treći motiv može biti želja za stabilnom isplatom dividendi dioničarima, održavajući dobit na ujednačenoj razini iz godine u godinu, umjesto da isplate značajno variraju. Dodatno, smanjenje dobiti može imati i porezne motive, jer stabilniji rezultati omogućuju ujednačen obračun poreza na dobit i izbjegavanje visokih poreznih obveza u pojedinim godinama. U nastavku su prikazani najčešći načini manipulacije smanjenjem prihoda, koji poduzeća koriste kako bi kontrolirala svoje financijske rezultate i prilagodila ih željenim ciljevima.

I. Prijenos prihoda na odgođene prihode radi smanjenja dobiti

Ova manipulacija izvodi se na način da se lažno umanje prihodi (najčešće dugovno što je odmah uočljivo) istodobnim knjiženjem na potražnoj strani u okviru konta 191 – obračunati prihodi (aktivna vremenska razgraničenja). Ova manipulacija se koristi u svrhu odgađanja prihoda od usluga koji su ugovoreni ugovorom na neko dulje vremensko razdoblje, najčešće na temelju nevjerođostojne dokumentacije.

II. Izbjegavanje priznavanja prihoda i skrivanje novca od gotovinske prodaje

U praksi se događa kad poduzeća prodaju svoju robu ili usluge „na crno“. Naime, kod takvih vrsta manipulacija, najčešće vlasnici, pribjegavanju skrivanju gotovine i prihoda, kako bi novac zadržali za sebe. Time se oštećuje poduzeće i država jer se izbjegava plaćanje PDV-a i poreza na dobit. Najpoznatiji slučaj skrivanja gotovine i izbjegavanja priznavanja prihoda počinilo je poduzeće Crazy Eddie na način da je novac od gotovinske prodaje prebacivala na tajne račune u inozemstvu.

III. Smanjenje prihoda na račun povećanja revalorizacijskih rezervi

Ova manipulacija izvodi se najčešće zajedno s revalorizacijom dugotrajne materijalne imovine, obzirom da je nedopustivo provoditi knjiženja smanjenja prihoda na račun povećanja revalorizacijskih rezervi. Izvodi se kad je izvršena revalorizacija ili ako revalorizacije uopće nije bilo. Ovdje se radi o složenoj manipulaciji koja se provodi kroz aktivu i pasivu bilance i račun dobiti i gubitka, međutim kod provjere revalorizacije od strane revizora ili računovodstvenih forenzičara ova manipulacija

postaje jedna od onih koje se relativno lako otkrivaju. Umjesto knjiženja učinka revalorizacije dugotrajne materijalne imovine na konto revalorizacijske rezerve (potražno), dio se knjiži na konto ostalih poslovnih prihoda (dugovno ili potražno storno). Na taj način u određenim godinama izglađuju se prihodi kako bi se smanjila dobit i porez na dobit.

IV. Smanjenje prihoda na račun povećanja obveza

Ovdje je riječ o nedozvoljenom knjiženju koje spada u agresivno računovodstvo obzirom da se u određenom razdoblju direktno umanjuju prihodi i povećavaju obveze bez ikakve popratne dokumentacije. Također, u narednim razdobljima te obveze će se knjižiti dugovno i opet priznavati prihod.

V. Dogovor s prijateljskim poduzećima da ne šalju račune u tekućoj godini već u sljedećoj godini

Prebacivanje prihoda iz jednog obračunskog razdoblja u drugo, često se provodi na ovaj način. Naime, prihodi i rashodi se moraju priznati u razdoblju kada su nastali, međutim u svrhu uljepšavanja rezultata jer jednima više odgovara da na kraju poslovne godine imaju manje troškove, a drugima da imaju manje prihode, poduzeća se međusobno dogovaraju da račune šalju u sljedećoj godini. U tu svrhu falsificirani su i popratni dokumenti (otpremnice, radni nalozi, ugovori) jer bi u suprotnom ova prijevara bila odmah uočljiva.

2.3.1.2. Manipulacije rashodima

1. Lažno smanjenje troškova radi povećanja dobiti ili skrivanja gubitka

Motivi kod ove manipulacije najčešće su vrlo slični motivima kod lažnog povećanja prihoda, odnosno prikazivanje veće dobiti ili skrivanja gubitka koji su prethodno objašnjeni. Najčešći načini lažnog smanjenja rashoda s ciljem povećanja dobiti ili skrivanja gubitka su:

I. Izostavljanje ili smanjivanje priznavanja troškova i obveza prekidom knjiženja ulaznih računa ili prijenosom na razgraničenja

Ovaj trik se izvodi na način da se jednostavno prekine s knjiženjima ulaznih računa ili ih se knjiži ako vremenska razgraničenja u naredno razdoblje. Ovo se lako provjerava na pozicijama razgraničenja jer u tom slučaju ona znatno odstupaju od prethodnih godina. Problem kod ovog načina skrivanja troškova je što će se oni morati priznati u narednim razdobljima kad mogu prouzrokovati gubitke. Time se dakle smo odgađaju troškovi, a dugoročno mogu napraviti veliku štetu društvu.

II. Kapitalizacija operativnih troškova i njihov prijenos na dugotrajnu materijalnu i nematerijalnu imovinu

Najpoznatije prijevare kapitalizacije operativnih troškova i njihov prijenos na dugotrajnu materijalnu ili nematerijalnu imovinu u povijesti su izvela poduzeća WorldCom (prijenos troškova na dugotrajnu nematerijalnu imovinu), Penn West Exploration LTD (kapitalizacija operativnih troškova na prava korištenja tuđe imovine), Haris Scarfe (prikazivanje tekućih troškova kao dugotrajnu materijalnu imovinu na što nije obračunata amortizacija).

III. Lažno smanjivanje troškova amortizacije dugotrajne imovine

Ovaj trik se izvodi lažnim skanjivanjem troškova amortizacije na način da se ona lažno umanju ili se produlji korisni vijek upotrebe dugotrajne imovine što rezultira smanjenjem amortizacijskih stopa. Amortizacijske stope prema HSFI 5 -Dugotrajna nematerijalna imovina i HSFI 6 – Dugotrajna materijalna imovina i MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema, definirane su na način da su maksimalne porezno dopuštene stope, dvostruko veće od propisanih Zakonom o porezu na dobit, a najmanje dopuštene stope nisu definirane Zakonom i tu dolazi do primjene kreativnog računovodstva i produljenja vijeka upotrebe dugotrajne imovine. One bi trebale biti utvrđene na fer način tako da se imovina doista amortizira u skladu s njezinim korisnim vijekom upotrebe. Ukoliko se stope smanje iznad korisnog vijeka upotrebe dolazi do situacije da će se imovina koja se stavlja van upotrebe bilo otuđenjem ili rashodovanjem, morati otpisati i ostatak vrijednosti priznati odjednom kao rashod pošto je trošak korištenja imovine kroz njegov vijek upotrebe bio priznat u premaloj svoti.

IV. Smanjivanje operativnih troškova i njihov lažni prijenos na zalihe

Prijevarni trik smanjivanja operativnih troškova i prijenosa na lažne zalihe primjenjivala su poduzeća Crazy Eddie, Zhengzhou Baiwen CO LTD, Phar Mor i to na način da su prikazivali nepostojeće zalihe i smanjivali tekuće troškove bez ikakve popratne dokumentacije. Ove manipulacije vrlo lako se otkrivaju analizom pomoćnih knjiga (ulazi, izlazi, saldo) i usporedbom s glavnom knjigom.

V. *Nepriznavanje troškova prodanih zaliha*

Priznavanje prihoda od prodaje, bez priznavanja troškova prodanih zaliha manipulacija je koja se izvodi u svrhu precjenjivanja zaliha (jer u tom slučaju troškovi prodanih zaliha ostaju na zalihama). Provjera se vrši na način da se uspoređuju prihodi i rashodi i ukoliko postoji nelogičan nesrazmjer (prihodi su se povećali znatno više nego rashodi) postoji sumnja da su skriveni rashodi.

VI. *Skrivanje troškova na zalihama proizvodnje*

Manipulacije skrivanjem troškova na zalihama proizvodnje mogu se provesti kroz nekoliko strategija. Jedna od njih uključuje raspoređivanje ostalih tekućih troškova, poput neproizvodnih troškova, troškova uprave, prodaje i administracije, na zalihe kako bi se povećala njihova vrijednost. Ovakva praksa suprotna je odredbama Hrvatskog standarda financijskog izvještavanja (HSFI) 10 - Zalihe i Međunarodnog računovodstvenog standarda (MRS) 2 - Zalihe. Ovom manipulacijom izravno se utječe na tekuće rashode jer se u računu dobiti i gubitka mora prikazati promjena vrijednosti zaliha gotovih proizvoda i nedovršene proizvodnje. Kada se vrijednost zaliha povećava u odnosu na početno stanje, promjena se evidentira s negativnim predznakom u računu dobiti i gubitka, što smanjuje prikazane troškove, jer troškovi proizvodnje ostaju „zarobljeni“ u zalihama. S druge strane, ako su se zalihe smanjile u odnosu na početno stanje, ta se promjena evidentira s pozitivnim predznakom, jer zalihe proizvedene ranije i prodane unutar tekućeg razdoblja priznavanjem prihoda zahtijevaju i priznavanje pripadajućih rashoda. Druga uobičajena metoda je smanjenje troškova prodanih zaliha proizvodnje, pri čemu se iskazuje manja vrijednost troškova prodaje, čime se manipulira i s ukupnim troškovima proizvodnje. Ova praksa omogućava proizvodnim poduzećima da prikazuju

povoljniji financijski rezultat manipuliranjem vrijednosti zaliha gotovih proizvoda i nedovršene proizvodnje.

VII. Odgađanje priznavanja vrijednosnih usklađenja za sumnjiva i sporna potraživanja i smanjenja kratkotrajne imovine

Manipulacija koja se izvodi radi lažnog iskazivanja veće aktive i nepriznavanja rashoda od vrijednosnih usklađenja i otpisa sumnjivih i spornih potraživanja i druge imovine. Društvo je u obvezi vrijednosno usklađivati svoja potraživanja i kratkotrajnu imovinu (zalihe) do neto utržive vrijednosti. Često društva na zalihama imaju nekurentne zalihe koje su zastarjele ili su izgubile svojstva, te s toga ne mogu biti upotrijebljene. Potrebno je svake godine ispitati vrijednost zaliha, utvrditi njihovu vrijednost i mogućnost naplate i postupiti sukladno odredbama HSFI – 10 Zalihe i MRS 2 - Zalihe.

VIII. Mijenjanje računovodstvenih politika radi manipulacija troškovima

„Računovodstvene politike su posebna načela, osnove, sporazumi, pravila i praksa koje primjenjuje subjekt pri izradi i prezentiranju financijskih izvještaja“ (Belak, 2017:592). Belak (2017) ističe kako nije zabranjeno mijenjanje računovodstvenih politika i procjena, ono je i obvezujuće ukoliko postoje realni razlozi definirani u HSFI i MSFI. Računovodstvene prijevare s tim u svezi izvelo je poduzeće One-Tel koje je promjenom računovodstvenih politika promijenila priznavanje troškova pokretanja novih poslova na način da su ih krenuli kapitalizirati, umjesto da su ih priznali u razdoblju kad su naslali. Na taj način su postigli pozitivan rezultat umjesto gubitka i održali cijenu dionica.

IX. Prebacivanje troškova iz svojih financijskih izvještaja u financijske izvještaje povezanih subjekata

Poduzeća sklona manipulacijama često imaju više povezanih subjekata koji im služe za prebacivanje troškova iz jedne u drugu kako bi ostavili pozitivne rezultate. Poznati slučajevi prebacivanja troškova na povezane subjekte i subjekte posebne namjene izvela su poduzeća Enron (SAD), Parmalat (Italija), Adelphia (SAD).

X. *Smanjivanje troškova uz nasilno smanjenje obveza*

„Smanjivanje troškova uz nasilno smanjenje obveza je prijevarna radnja nedopuštenog agresivnog računovodstva koja predstavlja grubu manipulaciju protivnu pravilima struke “ (Belak, 2017: 598). Ove manipulacije prevaranti ukoliko ih izvode, izvode ih na kraju razdoblja kako bi na brzi i jednostavan način poboljšali sliku o stanju poduzeća. Međutim, ove se manipulacije relativno lako otkrivaju budući da za takve radnje ne postoji nikakva računovodstvena podloga ili dokumentacija. Od poznatih poduzeća izvodile su ih poduzeća Crazy Eddie (SAD), Satyam Computers (Indija).

XI. *Nepriznavanje troškova otpisa imovine koja je rashodovana*

Poduzeća koja su izvršile prijevaru nepriznavanjem troškova otpisa imovine koja je rashodovana su Rent -Way (SAD), Toshiba (Japan). Naime, one su namjerno pripustile priznati troškove rashodovane dugotrajne imovine ili zaliha koje su bile zastarjele, s ciljem smanjenja troškova.

XII. *Neovlašteno odobravanje popusta i nepriznavanje troškova od naknadno odobrenih odobrenih rabata i popusta*

Kod ove vrste prijevare lažno su naknadno odobreni popusti i rabati i skriveni troškovi u vezi istih. Ovu vrstu prijevare je izvelo poduzeće Carter's (SAD) kako bi iskazala dobit i održala cijenu dionica.

XIII. *Smanjivanje troškova uz nasilno smanjenje revalorizacijskih i dr.rezervi*

Ovdje se također radi o agresivnom računovodstvu, gdje se revalorizacijske rezerve smanjuju uz istodobno smanjivanje troškova. Radi se o manipulaciji koju revizori ili računovodstveni forenzičari lako otkrivaju budući da postoje jasna pravila kad se revalorizacijske rezerve mogu smanjiti (otuđenje imovine, obračunana amortizacija revalorizacijskog viška).

2. Lažno povećanje troškova s ciljem skrivanja dobiti ili smanjenja dobiti

Motivi kod ove manipulacije najčešće su vrlo slični motivima kao kod lažnog smanjenja prihoda, odnosno prikazivanje manje dobiti ili skrivanja dobiti koji su prethodno objašnjeni. Najčešći načini lažnog povećanja rashoda s ciljem smanjenja ili skrivanja dobiti su:

I. Terećenje osobnih troškova na poslovne troškove

Ovdje se radi o priznavanju privatnih troškova direktora ili vlasnika na teret poduzeća. Osim što se smanjuje dobit, neizravno se izvlači novac koji bi trebao služiti za ostvarenje budućih ekonomskih koristi. Uzorak koji revizor ili forenzični računovođa obuhvati kod testiranja troškova, trebalo bi se utvrditi ukoliko je bilo ovakvih nezakonitih priznavanja troškova.

II. Povećanje amortizacije iznad dopuštenih stopa smanjenjem korisnog vijeka upotrebe

Ovo je jednostavan trik kojim se odlukom uprave povećava amortizacija iznad dopuštenih stopa, te se na taj način smanjuje koristan vijek upotrebe dugotrajne imovine što predstavlja nezakonitu radnju, a sve s ciljem smanjenja dobiti.

III. Otpis dugotrajne imovine radi povećanja troškova i smanjenja dobiti i ograničenje porezno priznatih rashoda od usklađenja vrijednosti dugotrajne imovine

Kako bi povećali troškove i smanjili dobit, poduzeće ponekad pribjegavanju otpisivanju dugotrajne imovine bez da je došlo do otuđenja imovine ili rashodovanja imovine. Ovdje je potrebno napomenuti da su u Republici Hrvatskoj Zakonom o porezu na dobit definirano maksimalno dopušteno vrijednosno usklađenje dugotrajne materijalne imovine i to do maksimalno dopuštenih amortizacijskih stopa. Dakle sve što se priznaje u troškove iznad dvostruko većih amortizacijskih stopa, što se smatra dopuštenim u smislu poreza na dobit, predstavlja manipulaciju i porezno nepriznat rashod koji uvećava osnovicu za porez na dobit.

IV. Otpis zaliha radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti (porez na dobit se ne smanjuje, otpisane su kao porezno priznati rashod)

Radi se o otpisu zaliha koje nisu trebale biti otpisane jer nisu stečeni uvjeti za takvo otpisivanje. One se najčešće nalaze na zalihima i samo se iskazuju kao da ih nema na stanju ili su nestale jer su otuđene.

V. *Otpisi potraživanja od kupaca radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti*

Radi se o otpisima potraživanja od kupaca za koja nisu stečeni uvjeti, međutim zbog povećanja rashoda privremeno ih se otpisuje (najčešće na kraju poslovne godine), a početkom sljedeće godine vraća ih se ponovo, često uz priznavanje lažnog prihoda.

VI. *Povećanje troškova prekomjernim rezerviranjima*

Rezerviranje se definira kao iznos troška koji tereti trenutni račun dobiti i gubitka zbog nastalog događaja, čiji će učinak prouzročiti izdatke u budućim razdobljima, a iznos ne može biti precizno utvrđen već se mora procijeniti (Belak, 2017:628). Prema Belaku, rezerviranja u porezne svrhe priznaju se u slučajevima poput otpremnina, troškova obavljanja prirodnih bogatstava, troškova u jamstvenom roku i troškova po započetim sudskim sporovima. Rezerviranja su regulirana MRS-om 37 – *Rezerviranja, nepredvidive obveze i nepredvidiva imovina* te HSFI-jem 13 – *Obveze*, a definiraju se kao obveze neodređenog vremena ili iznosa. Da bi se rezerviranje moglo priznati, potrebno je ispuniti nekoliko uvjeta: poduzeće mora imati sadašnju obvezu (zakonsku ili izvedenu) kao rezultat prošlog događaja; vjerojatno je da će podmirenje obveze zahtijevati odljev resursa s ekonomskim koristima; i iznos obveze mora biti moguće utvrditi pouzdanom procjenom. Ako navedeni uvjeti nisu ispunjeni, rezerviranje se ne priznaje. Povećanje troškova prekomjernim rezerviranjima bez zadovoljavanja tih uvjeta smatra se oblikom agresivnog izvještavanja.

VII. *Povećanje troškova povećanjem lažnih obveza*

Manipulacija koja se izvodi na način da se lažno povećaju obveze prema dobavljačima na teret troškova, bez ikakve dokumentacije i osnove za knjiženje. Ovo se radi najčešće na način da se u narednoj godini obveza ukine i priznaju lažni prihodi ili storniraju troškovi.

VIII. *Povećanje troškova uz povećanje lažnih revalorizacijskih rezervi*

Izvodi se obrnuti postupak kao kod lažnog smanjenja prihoda uz povećanje revalorizacijskih rezervi.

IX. Prikazivanje mnogo većeg broja zaposlenih od stvarnog, u svrhu isplate plaće od nepostojećih zaposlenika vlasniku

Ovu manipulaciju izvelo je društvo Satyam Computers (Indija) tako da je prikazivalo puno veći broj zaposlenih od stvarnog, kako bi vlasnik Satyam Computers-a, Ramalinga Raju temeljem fiktivnih obračuna plaća nepostojećim radnicima, sebi isplaćivao plaće. Prikazano je čak 13.000 nepostojećih zaposlenika, za koje je trošak plaća mjesečno iznosio oko 3 milijuna USD koje je vlasnik isplaćivao sebi. Na taj način je skrivao dobit a novac izvlačio na nezakonit način.

X. Isplate visokih nagrada i bonusa menadžerima za dobre rezultate

Jedna od češćih manipulacija koja je zapravo i motiv za razne manipulacije i lažiranje financijskih izvještaja. Ovom manipulacijom također se izvlači novac na nezakonit način, često bez osnove za isplatu nagrada za dobre rezultate. Na ovaj način se također utječe na rezultat poslovanja i vrijednost dionica. Upravo zbog toga je nekim vlasnicima u interesu iskazati loš rezultat, kako bi na taj način izbjegli moguća preuzimanja ili da bi odbili nove investitore.

2.3.2. Manipulacije u bilanci ili izvještaju o financijskom položaju

Bilanca daje informacije o stanju imovine, obveza i kapitala. Prema Žager i dr. (2020), bilanca prikazuje imovinu kojom poduzeće raspolaže u međuodnosu s izvorima imovine (obveze i kapital) u određenom trenutku. Riječ je o financijskom izvještaju iz kojeg se može iščitati prezaduženost, opterećenost imovine kreditima, likvidnost, vrijednost imovine i kapitala. Bilanca se sastoji od aktive i pasive. Aktivu čini imovina (dugotrajna i kratkotrajna), a pasivu kapital i obveze (dugoročne i kratkoročne). „U razmatranju financijskog položaja posebno je važna struktura imovine, struktura obveza i kapitala kao i njihova međusobna povezanost i uvjetovanost.“ (Žager i dr., 2020:94). Manipulacije u bilanci usko su povezane i uvjetovane manipulacijama u računu dobiti i gubitka, koje su već objašnjene, pa ih se ovdje neće zasebno razmatrati. U nastavku se nalazi Tablica 2 s pregledom manipulacija u bilanci.

Tablica 2. Najčešće manipulacije u bilanci stanja koje su otkrivene kroz povijest

MANIPULACIJE U BILANCI STANJA			
AKTIVA		PASIVA	
DUGOTRAJNA MATERIJALNA I NEMATERIJALNA IMOVINA	<ul style="list-style-type: none"> • vraćanje vrijednosti ranije otpisanoj DI priznavanjem prihoda • precjenjivanje vrijednosti DMI i DNI • kapitalizacija operativnih troškova i njihov prijenos na DI 	KAPITAL	<ul style="list-style-type: none"> • napuhivanje dobiti kako bi se povećale cijene dionica i vrijednost tvrtke • precjenjivanje kapitala lažnim smanjivanjem obveza
ZALIHE	<ul style="list-style-type: none"> • prijenos operativnih troškova na zalihe • krađa zaliha • manipulacije kod priznavanja fer vrijednosti biološke imovine • precjenjivanje zaliha 	REZERVIRANJA	<ul style="list-style-type: none"> • ukidanje rezerviranja i agresivno priznavanje prihoda • prekomjerna rezerviranja povećanjem lažnih troškova
	<ul style="list-style-type: none"> • manipulacijama zalihama proizvodnje skrivanjem troškova • otpisi zaliha radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti-porez na dobit se ne smanjuje 	REVALORIZACIJSKE REZERVE	<ul style="list-style-type: none"> • smanjenje revalorizacijskih rezervi lažnim priznavanjem prihoda • smanjenje revalorizacijskih rezervi uz nasilno smanjivanje troškova
POTRAŽIVANJA	<ul style="list-style-type: none"> • odgađanje priznavanja vrijednosnih usklađenja potraživanja od kupaca • otpisi potraživanja od kupaca radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti 		<ul style="list-style-type: none"> • povećanje revalorizacijskih rezervi smanjenjem prihoda • povećanje revalorizacijskih rezervi lažnim povećanjem troškova
	<ul style="list-style-type: none"> • lažno povećane pozicija potraživanja • lažni otpisi potraživanja od posudbi direktorima • nedopušteni otpisi potraživanja od kupaca 	OBVEZE	<ul style="list-style-type: none"> • skrivanje obveza i informacija o zaduženosti • lažno smanjenje obveza smanjenjem troškova • lažno smanjenje obveza priznavanjem lažnih prihoda
FINANCIJSKA IMOVINA I NOVAC	<ul style="list-style-type: none"> • izvlačenje novca • manipulacije vrijednosnim papirima • lažno prikazivanje stanja novca i novčanih ekvivalenata 		<ul style="list-style-type: none"> • povećanje obveza lažnim smanjenjem prihoda • povećanje lažnih obveza lažnim povećanjem troškova • smanjenje obveza precjenjivanjem kapitala i profita

Izvor: Izrada autorice prema Belak (2017).

2.3.3. Manipulacije u izvještaju o novčanim tokovima

Izvještaj o novčanim tokovima dinamičan je financijski izvještaj koji pruža uvid u priljeve i odljeve novca unutar određenog vremenskog razdoblja pružajući realniju sliku o financijskom stanju poduzeća u usporedbi s računom dobiti i gubitka. Za razliku od računa dobiti i gubitka, koji bilježi prihode i rashode prema trenutku nastanka poslovnih događaja, izvještaj o novčanim tokovima fokusira se na stvarne novčane transakcije. Žager i dr. (2020) ističu da poduzeće može ostvarivati dobit, no istovremeno se suočavati s problemima likvidnosti zbog kašnjenja u naplati potraživanja ili nemogućnosti pravovremenog podmirivanja obveza. Prihodi koji su zarađeni u određenom trenutku mogu biti naplaćeni tek kasnije, ovisno o dogovorenim uvjetima plaćanja, a slična je situacija i s plaćanjem troškova. Tako, poduzeće koje ostvaruje dobit, ali nema dovoljno gotovine za podmirenje svojih obveza može završiti u stečaju. Za procjenu uspješnosti poslovanja ključno je analizirati izvještaj o novčanim tokovima zajedno s bilancom i računom dobiti i gubitka kako bi se dobila potpuna slika o stvarnom financijskom zdravlju poduzeća. Manipulacije izvještajem o novčanim tokovima uključuju neetičke ili nezakonite radnje koje iskrivljuju prikaz stvarnog stanja novčanih tokova s ciljem da se prikažu bolji poslovni rezultati, likvidnost i financijska stabilnost nego što stvarno jesu. S obzirom na to da izvještaj o novčanim tokovima prati promjene gotovine kroz poslovne, investicijske i financijske aktivnosti, manipulacije mogu obuhvaćati bilo koju od tih kategorija što može značajno utjecati na percepciju investitora, vjerovnika i drugih korisnika financijskih izvještaja.

U nastavku slijedi nekoliko uobičajenih načina manipulacije izvještajem o novčanim tokovima:

1. Manipulacija novčanim tokom od poslovnih aktivnosti:

- **Prikazivanje financijskih aktivnosti kao poslovnih:** Novčani tijekovi koji su povezani s financijskim aktivnostima (npr. otplata glavnice primljenih kredita ili isplate dividendi) mogu se nepravilno prikazati kao novčani tokovi iz poslovnih aktivnosti kako bi se povećao iznos novčanih tokova iz poslovnih aktivnosti. Time se stvara dojam da poduzeće generira više novca iz svojih osnovnih poslovnih aktivnosti što je svakako poželjno.

- **Ubrzanje ili odgađanje plaćanja:** Ubrzavanje naplate potraživanja ili odgađanje plaćanja obveza kako bi se umjetno povećao novčani tok iz poslovnih aktivnosti u izvještajnom razdoblju.
- **Fiktivni primici:** Priznavanje fiktivnih primitaka koji nisu stvarno ostvareni kako bi se povećao novčani tok od poslovnih aktivnosti.

2. Manipulacija novčanim tokom od investicijskih aktivnosti:

- **Skrivanje loših investicija:** Prikazivanje prodaje imovine ili ulaganja u druge vrijednosne papire kao redovnih investicija, iako je riječ o neuspješnim investicijama koje bi u stvarnosti smanjile novčane tokove.
- **Prikazivanje kapitalnih ulaganja kao tekućih troškova:** Kapitalna ulaganja koja bi trebala biti prikazana kao dugotrajna imovina i umanjena kroz amortizaciju mogu se nepravilno prikazati kao tekući troškovi kako bi se smanjio iznos investicijskih novčanih tokova, a istovremeno povećao novčani tok od poslovnih aktivnosti.

3. Manipulacija novčanim tokovima od financijskih aktivnosti:

- **Prikazivanje financijskih aktivnosti kao investicijskih:** Prikazivanje aktivnosti vezanih uz zaduživanje ili otplatu duga kao investicijske aktivnosti, kako bi se smanjio iznos prikazanih financijskih obveza.
- **Odgađanje ili ubrzanje isplata dividendi:** Odgađanje isplate dividendi kako bi se prikazao veći novčani tok u tekućem razdoblju, ili ubrzanje isplata kako bi se smanjili financijski novčani tokovi u sljedećem razdoblju.

4. Manipulacija namještanja stanja novca i novčanih ekvivalenata na kraju razdoblja:

- **Kratkoročne pozajmice:** Uzimanjem kratkoročnih pozajmica u dogovoru s prijateljskim društvima neposredno prije kraja izvještajnog razdoblja može se umjetno povećati stanje gotovine, stvarajući lažni dojam likvidnosti.
- **Sakrivanje odlijeva odgađanjem plaćanja obveza:** Odgađanjem plaćanja ili preusmjeravanjem novčanih odlijeva na druga razdoblja, poduzeće može prikazati veći iznos gotovine na kraju razdoblja nego što je stvarno stanje.

Provođenje manipulacija u izvještaju o novčanim tokovima iznimno je zahtjevan i složen proces zbog složenosti samog izvještaja i njegove povezanosti s bilancom i računom dobiti i

gubitka. To zahtijeva visoku razinu stručnosti i znanja, što je rijetko dostižno čak i iskusnim računovodstvenim stručnjacima. Gotovo je nemoguće izvršiti takve manipulacije, a da one ostanu neprimijećene u sva tri ključna izvještaja (bilanci, računu dobiti i gubitka te izvještaju o novčanim tokovima).

2.3.4. Manipulacije primjenom drugih subjekata

Manipulacije u financijskim izvještajima pomoću drugih subjekata odnose se na korištenje povezanih društava, subjekata posebne namjene ili za prikrivanje stvarnog financijskog stanja poduzeća. U nastavku slijedi tabelarni prikaz najčešće izvedenih manipulacija pomoću drugih subjekata.

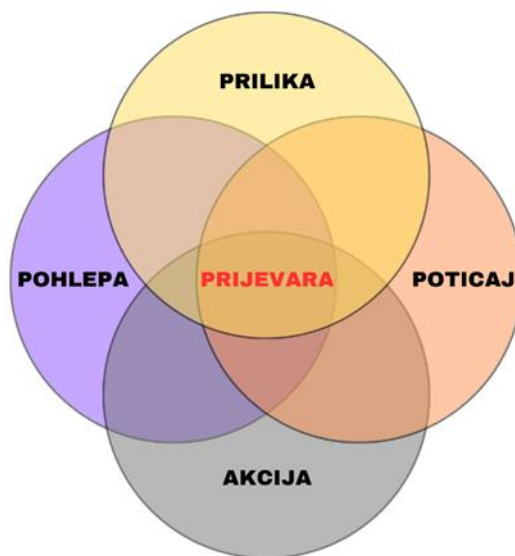
Tablica 3. Najčešće manipulacije nastale uz primjenu drugih subjekata

MANIPULACIJE POMOĆU DRUGIH SUBJEKATA	
Manipulacije u konsolidaciji	nepravilno isključenje gubitaka u konsolidaciji
	nepravilno isključenje dobitaka u konsolidaciji
	manipulacije s uključivanjem rezultata pridruženih društava u konsolidaciju i rezultata ulaznih i silaznih transakcija između matice i pridruženih društava
	isključivanje dugova iz konsolidiranih izvještaja
	nepravilno prikazivanje bankovnog duga kao unutarnji dug među povezanim poduzećima i uklanjanje istog iz konsolidacije
	konsolidacija zajedničkih ulaganja radi povećanja dobiti iako za to nisu stečeni uvjeti
Manipulacije uz primjenu subjekata posebne namjene	Isključivanje gubitaka i prijenos na subjekte posebne namjene
	prijenos duga na subjekte posebne namjene
	manipulacije zbog gubitaka nastalih fluktuacijom tečaja, lažni devizni ugovori kako bi se nadoknadili gubici
	prijenos dugova na subjekte posebne namjene i potom otpisivanje dugova lažnim priznavanjem prihoda
	prijenos nenaplativih i spornih potraživanja na subjekte posebne namjene
	lažno uklanjanje duga iz bilance povezanih subjekata i podružnica prilikom prodaje podružnice/povezanog društva
Manipulacije kroz preuzimanje drugih tvrtki	Smanjivanje imovine i precjenjivanje obveza tvrtki koje su preuzimali, na taj način su povećali operativnu dobit
Manipulacije transakcijama s povezanim društvima	priznavanje lažnog prihoda od prodaje imovine
	preuzimanje tvrtki po uvećanim cijenama što je rezultiralo umanjenjem vlastite imovine
	manipulacije pomoću povezanih tvrtki u svrhu namještanja rezultata i manipulacija financijskim izvještajima

Izvor: Izrada autorice prema Belak (2017)

2.4. Motivi i poticaji na prijevare u financijskim izvještajima

Motivi i poticaji za prijevare u financijskim izvještajima obično proizlaze iz kombinacije prilika, poticaja, pohlepe i akcije (racionalizacije). Ovi čimbenici često djeluju zajedno i potiču menadžere i druge odgovorne osobe da pribjegu manipulaciji financijskim izvještajima. Prema Razaeeu i Rileyu (2010), ključni čimbenici koje vode do takvih prijevara prikazani su Slikom 1.

Slika 1. Četiri ključna čimbenika prijevare

Izvor: izrada autorice prema Razaee, Riley (2014)

1. Pohlepa

- **Pohlepa:** Osobe koje su motivirane pohlepom mogu pribjeći prijevarama kako bi stekle bogatstvo, održale raskošan stil života i postigle osobne ambicije.
- **Želja za statusom i moći:** Neki menadžeri i rukovoditelji mogu manipulirati financijskim izvještajima kako bi održali ili unaprijedili svoj status i utjecaj unutar organizacije ili društva.

2. Prilika

- **Slabe unutarnje kontrole:** Kada su unutarnje kontrole slabe ili nepostojeće, postoji veća prilika za pojedince da manipuliraju financijskim izvještajima bez otkrivanja.
- **Složenost poslovanja:** U velikim i složenim poduzećima, gdje je teže pratiti sve transakcije i aktivnosti, postoji veći prostor za manipulaciju.

- **Nedostatak vanjskog nadzora:** Ako revizorski procesi ili regulatorni nadzor nisu učinkoviti, postoji veća šansa da će prijevare proći neopaženo.

3. Poticaj

Unutarnji poticaji:

- **Poticaj ili pritisak od strane menadžmenta ili vlasnika:** Postoje različiti motivi i načini na koje menadžment potiče na prijevaru, a najčešći su: postizanje kredibiliteta, ostvarivanje menadžerskih nagrada i bonusa, želja za postizanjem boljeg rezultata i dobrog ugleda, ugovaranje novih poslova s kupcima ili dobavljačima, izbjegavanje plaćanja poreza.

Vanjski poticaji:

- **Prijetnje preuzimanjem ili spajanjem:** U situacijama gdje postoji opasnost od preuzimanja od strane drugih poduzeća, uprava može pribjeći prijevari kako bi iskrivila financijske pokazatelje i tako odgodila ili spriječila preuzimanje.
- **Ekonomski uvjeti:** U razdobljima ekonomske recesije ili tržišne nestabilnosti, menadžeri mogu osjećati dodatni pritisak da manipuliraju izvještajima kako bi održali dojam stabilnosti i uspjeha.
- **Pritisak sa strane dioničara i tržišta:** Prijevare često nastaju zbog pritiska dioničara i tržišta za kratkoročnim rezultatima, što tjera upravu da pribjegne neetičnim praksama kako bi zadovoljila te zahtjeve.

4. Akcija

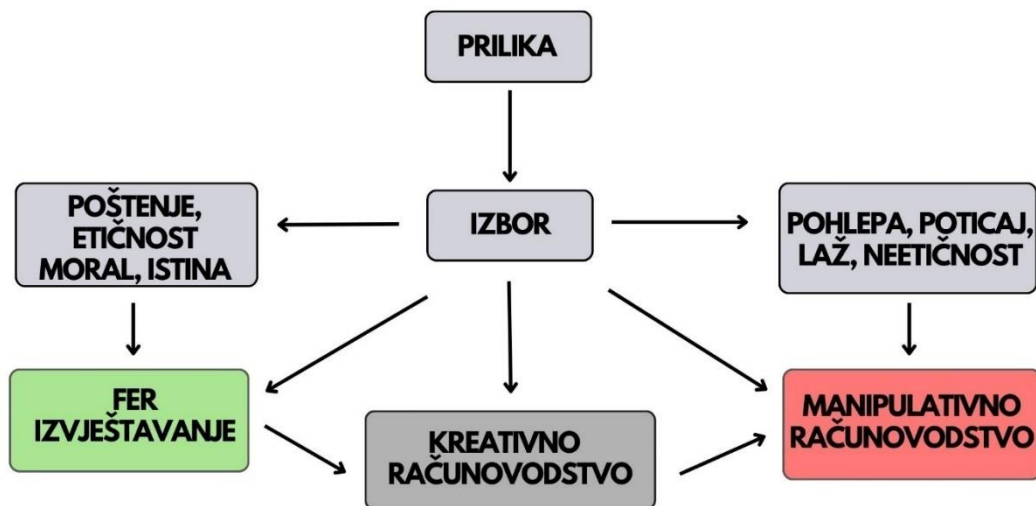
- **Osobna korist:** Menadžeri mogu racionalizirati prijevaru ako vjeruju da će osobno profitirati, na primjer, kroz bonuse, dionice ili unaprjeđenja. Neki mogu osjećati da zaslužuju nagradu bez obzira na način na koji je postignuta.
- **Percepcija nužnosti:** U nekim slučajevima, pojedinci vjeruju da je prijevara nužna kako bi zaštitili poduzeće od financijskog kolapsa, zadržali radna mjesta ili izbjegli preuzimanje od strane konkurencije.
- **“Svi to rade” stav ili “država nas dovoljno krade” stav :** Ako postoji kultura u poduzeću ili industriji koja implicitno podržava ili tolerira kreativno računovodstvo,

pojedinci mogu racionalizirati svoje postupke vjerujući da samo slijede uobičajenu praksu.

Ova četiri rizična faktora, kada se međusobno kombiniraju, često dovode do financijskih prijevара, koje mogu imati ozbiljne posljedice ne samo za poduzeće i njezine sudionike, već i za širu ekonomiju. Uspješno sprječavanje i otkrivanje prijevара zahtijeva snažnu korporativnu kulturu, učinkovite kontrole, te transparentnost i odgovornost na svim razinama organizacije.

2.4.1. Procjena rizika prijevare

Uz navedene čimbenike prijevара, ključno je istaknuti da uz sve četiri ključne komponente prijevare (pohlepa, prilika, poticaj i akcija) postoji izbor sudionika ili počinitelja prijevare. Počinitelji imaju dva osnovna izbora: mogu se odlučiti za poštenje, etičnost, moral i istinu ili za pohlepu, laž, neetičnost i obmanu. Računovođe koje se pridržavaju profesionalnih etičkih standarda, moralne su i iskrene, pridržavaju se Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja (MSFI) ili Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja (HSFI), kao i Zakona o računovodstvu i drugih relevantnih zakonskih propisa. S druge strane, računovođe sklone prijevarama i manipulativnim radnjama, osobito pod pritiskom okoline, mogu pribjegavati agresivnom ili manipulativnom računovodstvu. Kreativno računovodstvo se razvija kada fer i poštene računovođe, pod utjecajem različitih čimbenika, nastoje uljepšati financijske izvještaje unutar zakonskih i računovodstvenih okvira, vjerujući da time ne krše zakon. Iako kreativno računovodstvo ne nužno predstavlja kršenje zakona ili standarda, može dovesti do obmanjujućeg prikaza financijskog stanja poduzeća. Za razliku od kreativnog računovodstva, računovodstvena prijevара uključuje namjerno kršenje zakona i manipulaciju podacima. Često prijevare počinju s primjenom kreativnog računovodstva, a sudionici, uvjereni da ne čine ništa loše, postupno prelaze granice dopuštenog. Pohlepa ih može potaknuti na ozbiljnije prijevare koje izlaze iz okvira kreativnog računovodstva i prerastaju u značajne nezakonite radnje.

Slika 2. Procjena rizika prijevare

Izvor: izrada autorice prema Razaee, Riley (2014) i Belak (2017.)

2.4.2. Profesionalna etika računovođa kao temelj za sprečavanje prijevare i manipulacija u financijskim izvještajima

Računovodstvena etika odnosi se na skup pravila, načela i moralnih normi koje računovođe trebaju primjenjivati prilikom izrade i prezentiranja financijskih izvještaja, s ciljem osiguravanja fer i istinitog prikaza financijskog položaja i uspješnosti poduzeća. Ovaj etički okvir propisuje kako bi računovođe trebale djelovati u skladu s najvišim standardima profesionalnog ponašanja, što je definirano u Priručniku s Međunarodnim kodeksom etike za profesionalne računovođe, dostupnom putem Hrvatske revizorske komore.

Međunarodna federacija računovođa (IFAC), osnovana 1977. godine, globalna je organizacija koja okuplja računovodstvenu profesiju s misijom promicanja javnog interesa, jačanja standarda računovodstva i doprinosa razvoju jakih međunarodnih ekonomija. IFAC danas obuhvaća oko tri milijuna računovođa u 135 zemalja, uključujući i Hrvatsku revizorsku komoru kao članicu. Prema IFAC-u, Međunarodni kodeks etike za profesionalne računovođe ključan je za osiguravanje pouzdanosti informacija na temelju kojih ulagači i ostali dionici donose odluke.

Kodeks etike ističe da je temeljno obilježje računovodstvene profesije djelovanje u javnom interesu, što podrazumijeva da odgovornost profesionalnih računovođa nadilazi interese pojedinog klijenta ili poslodavca. To znači da računovođe trebaju donositi odluke koje promiču povjerenje u financijske izvještaje i računovodstvenu profesiju u cjelini.

Međunarodni kodeks etike za profesionalne računovođe (s Međunarodnim standardima neovisnosti) (Hrvatska revizorska komora, 2024.) sastoji se od 4 dijela:

- DIO 1. – Pridržavanje Kodeksa, temeljna načela i konceptualni okvir,
- DIO 2. – Profesionalni računovođe u gospodarstvu,
- DIO 3. – Profesionalni računovođe u javnoj praksi,
- Međunarodni standardi neovisnosti (dijelovi 4A i 4B)
 - DIO 4A – Neovisnost kod angažmana revizije i uvida,
 - DIO 4B – Neovisnost kod angažmana s izražavanjem uvjerenja koji nisu angažmani revizije i uvida.

Primjenjivost Međunarodnog kodeksa etike za profesionalne računovođe (s Međunarodnim standardima neovisnosti) od velikog je značaja za provođenje istinitog i transparentnog računovodstva uz primjenu računovodstvenih standarda i politika, kao i transparentnog i neovisnog procesa provođenja revizije i uvida u financijske izvještaje, te drugih angažmana s izražavanjem uvjerenja koji nisu angažmani revizije i uvida. Profesionalni računovođa će se tijekom svog rada suočiti sa situacijama u kojima će se stvarati određene prijetnje poštivanja temeljnih načela. Svi profesionalni računovođe i revizori dužni su se pridržavati načela i standarda ponašanja kako bi ispunili odgovornost djelovanja u službi javnog interesa.

Temeljna načela Međunarodnog kodeksa etike za profesionalne računovođe su (Hrvatska revizorska komora, 2024.):

- ✓ **Integritet** – biti iskren i pošten u svim profesionalnim i poslovnim odnosima,
- ✓ **Objektivnost** – koristiti profesionalnu ili poslovnu prosudbu bez kompromitacije zbog pristranosti, sukoba interesa ili neprimjerenog utjecaja pojedinca, organizacija, tehnologije ili drugih čimbenika ili neprimjerenog oslanjanja na pojedince, organizacije, tehnologiju ili druge čimbenike,
- ✓ **Profesionalna kompetentnost i dužna pažnja** – stjecati i održavati stručno znanje i vještinu na razini koja je potrebna kako bi se osiguralo da klijent ili poslovna

organizacija dobije kompetentnu profesionalnu uslugu, temeljenu na najnovijim stručnim i profesionalnim standardima, te relevantnim pravnim propisima

- pažljivo obavljati svoje poslove, u skladu s primjenjivim stručnim i profesionalnim standardima,
- ✓ **Povjerljivost** – poštovati povjerljivost podataka koji su stečeni kao posljedica profesionalnih i poslovnih odnosa,
- ✓ **Profesionalno ponašanje** – usklađenost s relevantnim zakonima i regulativom
 - ponašanje na način koji je dosljedan s obvezom profesije da djeluje u službi javnog interesa u svim profesionalnim aktivnostima i poslovnim odnosima
 - izbjegavanje bilo kakvog ponašanja za koje profesionalni računovođa zna ili bi trebao znati da bi moglo diskreditirati profesiju.

Međunarodni kodeks etike za profesionalne računovođe pruža složeni okvir koji pomaže računovođama i revizorima u poštivanju etičkih zahtjeva te u djelovanju u javnom interesu. U situacijama kada profesionalni računovođa prepozna prijetnje koje bi mogle ugroziti temeljna načela, potrebno je procijeniti te prijetnje i utvrditi jesu li na prihvatljivoj razini. Ako se utvrdi da prijetnje nisu prihvatljive, računovođa mora identificirati načine kako zaštititi javne interese, odnosno svesti prijetnje na prihvatljivu razinu ili ih u potpunosti ukloniti. Ako procjena pokaže da prijetnje nije moguće ukloniti ili smanjiti na prihvatljivu razinu, profesionalni računovođa treba odbiti ili prekinuti pružanje dotične profesionalne usluge. U slučaju kada to nije moguće, računovođa u javnoj praksi može otkazati angažman, dok računovođa zaposlen u gospodarstvu može biti prisiljen dati otkaz u poslovnoj organizaciji. Ovaj postupak osigurava održavanje profesionalnih standarda i očuvanje etičkog integriteta računovodstvene profesije.

2.4.3. Utjecaj i odgovornost uprave na pouzdanost financijskih izvještaja

Prema Zakonu o računovodstvu (NN 85/24), člankom 18., stavcima 1, 9 i 10, odgovornost za sastavljanje financijskih izvještaja leži na članovima uprave poduzetnika te nadzornom odboru, ako postoji, odnosno na izvršnim direktorima i upravnom odboru, u skladu s njihovim zakonom određenim nadležnostima, odgovornostima i dužnom pažnjom. Godišnje financijske izvještaje potpisuju predsjednik uprave i svi članovi uprave ili izvršni direktori poduzetnika, dok subjekte koji nemaju upravu ili izvršne direktore potpisuju ovlaštene osobe za zastupanje. Odobreni financijski izvještaji moraju pružiti istinit i fer prikaz financijskog položaja i uspješnosti poslovanja društva. Odgovornost uprave obuhvaća osiguranje da su osobe zadužene za

sastavljanje izvještaja, poput računovođa i financijskih direktora, visoko moralne, poštene i etične. Oni su dužni prezentirati financijske izvještaje objektivno i točno nadležnim tijelima i državnim institucijama. Ključna je transparentna i otvorena komunikacija između uprave i računovođa, uz razmjenu svih relevantnih informacija bez prikrivanja ili iskrivljavanja činjenica o poslovanju poduzeća. Prikrivanje informacija, obmanjivanje ili davanje lažnih podataka može dovesti do pravnih problema i sukoba sa zakonom, što ugrožava poslovanje poduzeća i može rezultirati propadanjem, gubitkom radnih mjesta te štetom po državu zbog utaje poreza i drugih prijevара. To negativno utječe na gospodarstvo jer smanjuje mogućnost financiranja javnih potreba. Stoga je za pouzdano financijsko izvještavanje nužna čvrsta suradnja između uprave i računovođa, pri čemu je transparentnost u razmjeni informacija ključna. Poštivanje etičkih normi osigurava dugoročnu stabilnost i održivost poslovanja poduzeća na tržištu.

2.5. Otkrivanje i načini sprječavanja prijevара

Obzirom da se u računovodstvu i financijskom izvještavanju radi o velikom opsegu informacija i poslovnih događaja, forenzičari i revizori moraju naći načine i pristupe koji će im omogućiti što učinkovitiju istragu i detektiranje manipulacija.

2.5.1. Temeljni pristupi u otkrivanju računovodstvenih prijevара

Belak (2017) navodi dva osnovna pristupa otkrivanju manipulacija u financijskim izvještajima: deduktivni i induktivni pristup. Deduktivni pristup predstavlja preventivnu metodu u forenzičnom računovodstvu i koristi se u situacijama kada se provodi preventivni forenzični pregled ili kada postoje sumnje da su manipulacije moguće, ali još uvijek nema jasnih indikacija o vrsti prijevара. Forenzičar, koristeći deduktivni pristup, analizira moguće prijevара u financijskim izvještajima i poslovnim knjigama primjenom metoda poput vertikalne i horizontalne analize, Benfordovog zakona, Altmanovog modela i BEX modela. Ovaj pristup temelji se na iskustvu forenzičara, koji nakon provedenih analiza usmjerava daljnju istragu na dijelove financijskih izvještaja koji su najčešći predmet manipulacija. S druge strane, induktivni pristup se primjenjuje u forenzičnom istraživanju kada već postoje jasne sumnje o nastanku prijevара ili manipulaciji određenih stavki u financijskim izvještajima. Za razliku od deduktivnog pristupa, kod induktivnog pristupa ne provode se preventivne analize, već se

odmah detaljno ispituju sumnjive stavke koristeći analitičke postupke kako bi se identificirale manipulacije.

2.5.2. Uloga revizora i forenzičnih računovođa u otkrivanju i sprječavanju prijevара

Crnković, Mijoč i Mahaček (2010) ističu da riječ "revizija" dolazi od latinske riječi "revidere", što znači "ponovno gledanje" ili "ponovno viđenje". Uloga revizora je stoga ključna jer oni preispituju već sastavljene izvještaje i poslovne procese, što ih čini odgovornima za davanje mišljenja o poslovanju poduzeća čije financijske izvještaje revidiraju. Uvijek postoji rizik da financijski izvještaji sastavljeni od strane računovođa i menadžera nisu objektivni ili istiniti, pa je stoga nužno neovisno mišljenje revizora. Ako tijekom revizije revizor uoči nezakonitosti ili potencijalne manipulacije, dužan je djelovati i upozoriti na nepravilnosti kako bi se spriječile štete. Ipak, primjeri iz prakse pokazuju da to nije uvijek slučaj, što je posebno vidljivo kod velikih svjetskih skandala u kojima su i revizori sudjelovali u manipulacijama, čime se narušava etičnost, moral i ugled revizorske profesije.

Interni i eksterni revizori, porezni inspektori i računovodstveni stručnjaci često zbog nedostatka specifičnih znanja i iskustva nisu uvijek sposobni samostalno otkriti složene računovodstvene prijevare. U takvim slučajevima angažiraju se računovodstveni forenzičari koji su specijalizirani za istraživanje prijevара u financijskim izvještajima. Prema Belaku (2011), forenzičari koriste istražiteljske i analitičke vještine za otkrivanje prijevара, a njihov glavni cilj je utvrditi postojanje prijevара, ispitati okolnosti u kojima je nastala, prikupiti dokaze i omogućiti sankcioniranje odgovornih. Forenzično računovodstvo zahtijeva znanja iz više disciplina, uključujući reviziju, računovodstvo, statistiku, informatiku i pravo, uz primjenu profesionalnog skepticizma i istražiteljskih sposobnosti.

Danas gotovo da nema poduzeća koje se ne koristi nekom tehnikom kreativnog računovodstva. Problem nastaje kada takvo računovodstvo izmakne kontroli i preraste u agresivno manipulativno računovodstvo. Kako bi se osigurala pouzdanost financijskog izvještavanja, potrebno je uspostaviti učinkovite interne i eksterne kontrole. Revizija ima ključnu ulogu u nadzoru nad financijskim izvještavanjem, a u slučaju otkrivanja nepravilnosti, angažman računovodstvenih forenzičara može pomoći u razrješavanju sumnji i temeljitom istraživanju slučaja.

3. Metodologija rada i hipoteze

3.1. Uvod u metodologiju i izvori podataka

Cilj ovog istraživanja je analizirati učestalost i motive manipulacija u financijskim izvještajima primjenom statističkih metoda kako bi se identificirali ključni obrasci i uzroci tih nepravilnosti. Podaci su prikupljeni iz uzorka od 44 poduzeća koja su bila uključena u financijske prijevare tijekom posljednjih 30 godina čime se osigurava reprezentativan pregled na globalnoj razini. Izvori podataka uključuju stručnu literaturu, akademske časopise i druge znanstvene publikacije koje se bave tematikom financijskih prijevara i računovodstvenih manipulacija. Uzorak obuhvaća poznate slučajeve financijskih prijevara u raznim industrijama, a analizirana su poduzeća iz Sjedinjenih Američkih Država, Japana i Europe. Ove regije su odabrane zbog svoje ekonomske važnosti i različitih regulatornih okvira, što omogućuje usporedbu pristupa prevenciji i otkrivanju financijskih prijevara.

Analiza će obuhvatiti varijable poput metoda koje poduzeća koriste za lažno prikazivanje rezultata, manipulacije bilančnim stavkama, obmanjivanje investitora i dioničara te izvlačenje novca putem različitih manipulacija u bilanci i računu dobiti i gubitka, koje su usko povezane i međusobno ovisne. Posebna pažnja bit će posvećena motivima koji stoje iza tih manipulacija uključujući stjecanje nezakonite imovinske koristi, izbjegavanje poreza, povećanje tržišne vrijednosti dionica, osiguravanje povoljnijih uvjeta financiranja te ostvarivanje osobnih bonusa i nagrada za menadžment. Istraživanje će pružiti uvid u učestalost ovih praksi unutar različitih industrija i regija te analizirati zastupljenost s obzirom na vrstu prijevare, motive i razinu povezanosti između promatranih varijabli čime će se pridonijeti boljem razumijevanju uzroka i posljedica financijskih manipulacija.

3.2. Dizajn istraživanja, hipoteze i statističke metode

Za potrebe ovog istraživanja, upitnik je strukturiran na temelju dostupnih podataka iz stručne literature te je provedena analiza sadržaja. Upitnik se sastoji od ukupno 107 pitanja, podijeljenih u nekoliko kategorija. Prva kategorija obuhvaća manipulacije u računu dobiti i gubitka, koje su podijeljene na manipulacije prihodima (21 pitanje) i manipulacije rashodima (26 pitanja). Druga kategorija odnosi se na manipulacije u bilanci, koje su raspoređene u 8 podkategorija: dugotrajna materijalna imovina, zalihe, rezerviranja, kapital, financijska

imovina i novac, potraživanja i obveze, s ukupno 31 pitanjem. Treća kategorija obuhvaća manipulacije pomoću drugih subjekata, uključujući manipulacije uz primjenu subjekata posebne namjene, manipulacije kroz preuzimanja drugih poduzeća te manipulacije putem transakcija s povezanim društvima, s ukupno 16 pitanja. Nadalje, upitnik obuhvaća i motive za manipulacije (9 pitanja), pitanje o ishodu manipulacije (stečaj ili ne), pitanje o spolu počinitelja prijevare (muškarci ili žene), broj osuđenih osoba te razinu složenosti izvedene prijevare (jednostavno, složeno, vrlo složeno ili izrazito složeno).

Cilj upitnika bio je analizirati različite oblike financijskih manipulacija u poduzećima s naglaskom na manipulacije u financijskim izvještajima kroz prihode, rashode, bilancu i korištenje drugih subjekata, te istražiti motive koji stoje iza tih manipulacija i složenost izvedenih prijevare. Pitanja su formirana tako da se na njih odgovara s "da" ako je poduzeće sudjelovalo u prijevarama ili s "ne" ako nije osim na pitanje o razini složenosti prijevare na koje je odgovoreno s "jednostavno", "složeno", "vrlo složeno" ili "izrazito složeno", spolu počinitelja na koje je odgovoreno s "M-muškarci", "Ž-žene" i broju osuđenih osoba. Na temelju odgovora moguće je izvršiti analizu učestalosti i složenosti prijevare kao i povezati određene manipulacije s krajnjim ishodima (poput stečaja). Ova pitanja temelje se na procjeni autorice na osnovi provedenog istraživanja i analize stručne literature. Upitnik sadrži podatke koji omogućuju izračunavanje deskriptivne statistike kao što su frekvencija odgovora "da" i "ne", učestalost određenih vrsta manipulacija po kategorijama te spol počinitelja. Distribucija složenosti manipulacija može se analizirati prema procjeni autorice što omogućuje detaljniji uvid u težinu različitih oblika prijevare.

Odabrani uzorak obuhvaća učestalost manipulacija u financijskim izvještajima 44 poduzeća iz različitih industrija, uključujući: Crazy Eddie (SAD, 1971.), Enron (SAD, 2001), Parmalat SPA (Italija, 2003), WorldCom Inc. (SAD, 2002), Satyam Computers Limited (Indija, 2009), Rent-Way (SAD, 2000), Tyco International LTD (SAD, 2002), Adelphia Communications (SAD, 2002), Global Crossing Holdings Limited (SAD, 2002.), Guangxia (Kina, 2002), Zhengzhou Baiwen CO LTD (Kina, 2002), Royal Ahold (Nizozemska, 2002), Tesco PLC (Velika Britanija, 2014), Penn West Petroleum LTD (Canada, 2014), Olympus Corporation (Japan, 2014), Toshiba Corporation (Japan, 2015), Nikko Cordial Corporation (Japan, 2007), Kanebo LTD (Japan, 2004), Thornton Precision Components LTD (Japan, 2015), Peregrine Systems INC (Japan, 2004), Autonomy Corporation PLC (Velika Britanija, 2016), Livedoor Co LTD (Japan, 2006), Harris Scarfe (Australija, 2001), Centrio Properties Group (Australia,

2008), Phar-Mor (SAD, 1992 i 2002), Diamond Foods (SAD, 2011), Vivendi SA (Francuska, 2002), Quest Communications International INC (SAD, 2002), One-Tel (Australia, 2001), Valeant Pharmaceuticals International Inc. (Canada, 2016), CarteR's Inc (SAD, 2009), LocatePlus Holdings Corporation (SAD, 2010), Sino-Forest Corporation (Kanada, 2010), Biovail Corporation (Kanada, 2009), Logitech International S.A. (Švicarska, 2016), Seaworld (SAD, 2016), Better Business Bureau (SAD, 2016), Harpers Data Services (SAD, 2016), Skyhill shell (SAD, 2016), Accion 1 Auto sales INC (SAD, 2008), Vintages Wine Bar LLC (SAD, 2005), Koss Corporation (SAD, 2009), Alberta Motor Association -AMA (Kanada, 2016), Agrokor (Hrvatska, 2017). Istraživanje je provedeno empirijskom i kvantitativnom analizom sadržaja, a obuhvaćene su sljedeće varijable:

a) Varijable s obzirom na vrstu prijevare u financijskim izvještajima:

- Manipulacije u računu dobiti i gubitka:
 - Prihodi:
 - Lažno povećanje prihoda radi povećanja dobiti ili skrivanje gubitka,
 - Lažno smanjenje prihoda radi smanjenja dobiti ili skrivanje dobitka.
 - Rashodi:
 - Lažno smanjenje troškova radi povećanja dobiti ili skrivanje gubitka,
 - Lažno povećanje troškova s ciljem smanjenja dobiti.
- Manipulacije u bilanci stanja:
 - Aktiva:
 - Dugotrajna imovina,
 - Zalihe,
 - Financijska imovina i novac,
 - Potraživanja.
 - Pasiva:
 - Kapital,
 - Rezerviranja,
 - Revalorizacija,
 - Obveze.

b) Varijable s obzirom na primjenu drugih subjekata:

- Manipulacije u konsolidaciji,
- Manipulacije uz primjenu subjekata posebne namjene,

- Manipulacije kroz preuzimanje drugih poduzeća,
- Manipulacije transakcijama s povezanim društvima.

c) Varijable s obzirom na motive počinitelja prijevvara:

- Pribavljanje protupravne imovinske koristi,
- Obmanjivanje revizora,
- Obmanjivanje banaka,
- Obmanjivanje državnih institucija,
- Utaja poreza,
- Obmanjivanje dioničara, investitora i javnosti,
- Osiguranje visokih menadžerskih bonusa,
- Obmanjivanje zaposlenika,
- Obmanjivanje kupaca.

Cilj rada je dokazati koje su najčešće vrste prijevvara i motivi počinitelja kroz postavljene hipoteze:

- H1: Manipulacije prihodima prvenstveno su vođene željom za povećanjem dobiti.
- H2: Kompleksne manipulacije češće se pojavljuju kada su uključeni povezani subjekti.
- H3: Manipulacije povećanjem dobiti s ciljem postizanja veće cijene dionica uobičajene su i vrlo složene.
- H4: Najčešći motivi prijevvara u financijskim izvještajima su nezakonito stjecanje imovinske koristi, izvlačenje novca te obmanjivanje državnih institucija, banaka, investitora i javnosti.

Kategorijski podaci bit će prikazani apsolutnim i relativnim frekvencijama, dok će numerički podaci biti opisani aritmetičkom sredinom, standardnom devijacijom i rasponom obilježja. Razlike između numeričkih varijabli dviju nezavisnih skupina bit će testirane pomoću Studentovog T-testa. Prema Horvat i Mijoč (2019), T-test je statistički test koji uspoređuje srednje vrijednosti (aritmetičke sredine) između dviju skupina podataka kako bi se utvrdilo postoji li statistički značajna razlika. Glavna svrha T-testa je provjera hipoteze o značajnosti ili razlici srednjih vrijednosti između dviju skupina. T-test će se primijeniti za analizu nezavisnih uzoraka koristeći Leveneov test o jednakosti varijanci (Levene's Test for Equality of Variances) i T-test o jednakosti aritmetičkih sredina (T-test for Equality of Means). U T-testu, zavisna varijabla je razina složenosti (jednostavnija i složenija), dok su nezavisne varijable kategorije

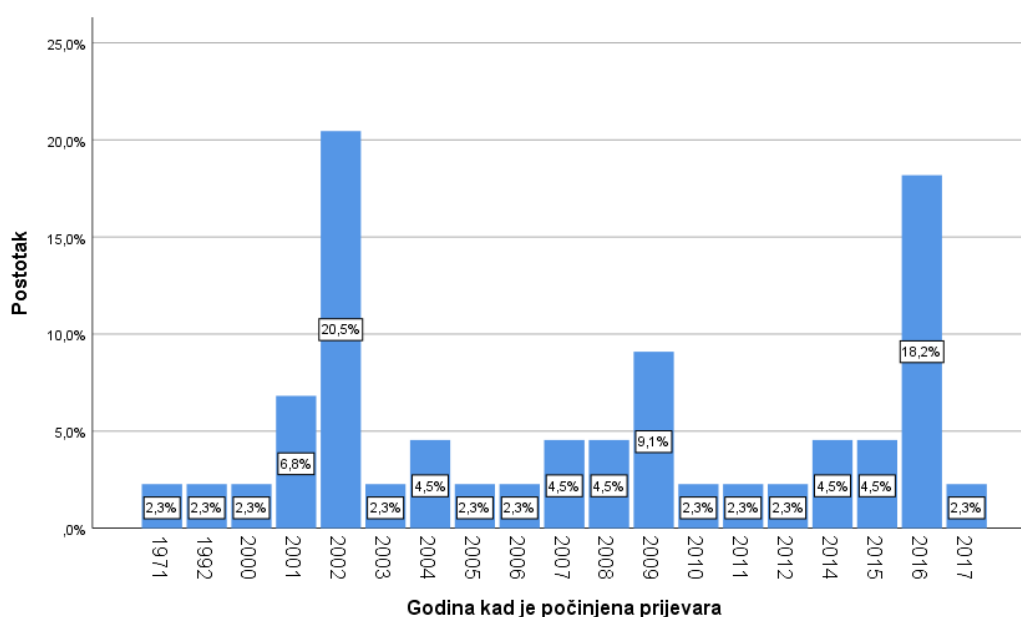
prijevare: manipulacije u računu dobiti i gubitka, manipulacije u bilanci i manipulacije pomoću drugih subjekata.

Povezanost numeričkih varijabli procijenit će se Pearsonovim koeficijentom korelacije (r). Sve p -vrijednosti bit će dvostrane, a razina značajnosti postavljena na $\alpha = 0,05$. Pearsonov koeficijent korelacije, poznat i kao Pearsonov r , mjeri stupanj linearne povezanosti između dviju varijabli. Prema Horvat i Mijoč (2019), ovaj koeficijent mjeri intenzitet i smjer povezanosti dviju numeričkih varijabli, pružajući uvid u to kako promjena jedne varijable utječe na promjenu druge. U ovom radu, Pearsonov koeficijent korelacije koristit će se za usporedbu međusobnog utjecaja varijabli poput manipulacija u računu dobiti i gubitka, manipulacija u bilanci, manipulacija pomoću drugih subjekata, broja optuženih osoba i razine složenosti prijevare.

4. Opis istraživanja i rezultati istraživanja

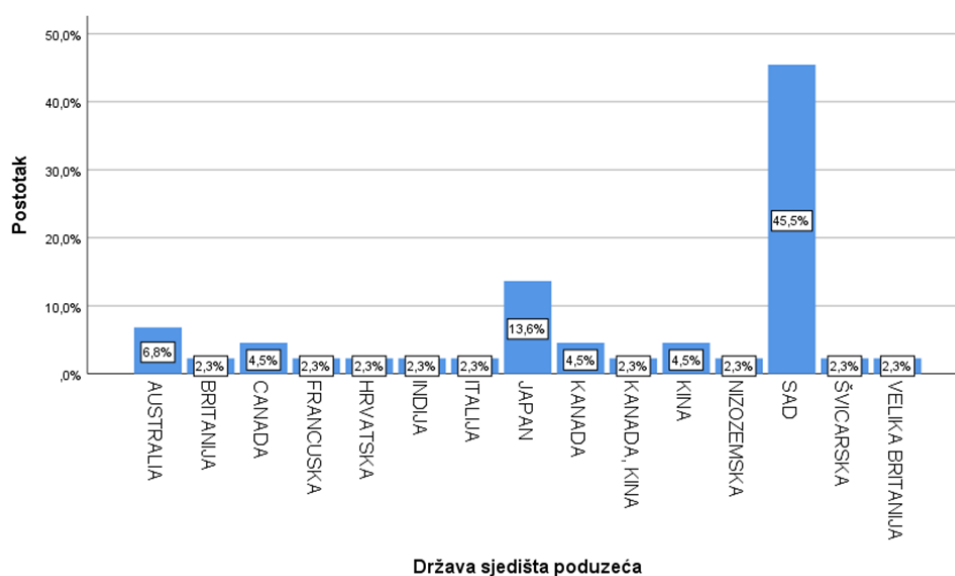
4.1. Analiza prijevare s obzirom na državu i godinu kad je počinjena

Analiza učestalosti finansijskih prijevare provedena je na uzorku od 44 poduzeća koja su sudjelovala u finansijskim malverzacijama između 1971. i 2017. godine, obuhvaćajući slučajeve poznatih poduzeća na globalnoj razini. Rezultati pokazuju da su finansijske prijevare bile najzastupljenije tijekom 2002. godine, s udjelom od 20,5%, te u 2016. godini, s udjelom od 18,2%.

Grafikon 1. Učestalost prijevара po godini

Promatrano prema sjedištu poduzeća, najviše prijevара zabilježeno je u Sjedinjenim Američkim Državama, koje čine 45,5% ukupnog broja, dok je drugi po učestalosti Japan s 13,6% svih analiziranih slučajeva. Ovi podaci ukazuju na visok stupanj koncentracije financijskih prijevара u određenim godinama i regijama, što može biti povezano s specifičnim ekonomskim, regulatornim ili industrijskim kontekstima tih područja.

Grafikon 2. Prijevare s obzirom na državu sjedišta društva

4.2. Analiza najveće pojavnosti prijevара unutar promatranih kategorija financijskih izvještaja

U nastavku će biti predstavljeni deskriptivni pokazatelji za analizirane kategorije, uključujući frekvencije i postotke, aritmetičku sredinu i standardnu devijaciju za svaku grupu pitanja. Posebna pažnja bit će posvećena pitanjima koja su pokazala najvišu učestalost pojedinih manipulacija u financijskim izvještajima. Komentirat će se ona pitanja gdje su manipulacije najizraženije, ističući ključne obrasce i značajke koji upućuju na obrasce računovodstvenih prijevара i njihove moguće uzroke. Ovi pokazatelji pomoći će u boljem razumijevanju distribucije i prevalencije manipulativnih praksi među promatranim poduzećima, što može biti ključ za daljnje istraživanje i prevenciju takvih nepoželjnih pojava u financijskom izvještavanju.

Tablica 4. Prihodi

		N	%	\bar{x}	Sd
lažno povećanje prihoda radi povećanja dobiti ili skrivanje gubitka	ne	13	29,5%		
	da	31	70,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,70	,46
lažno povećanje prihoda povratnom trgovinom bez promjene dobiti	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25
lažno povećanje prihoda prodajom lažnih zaliha	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
priznavanje lažnog prihoda na temelju dogovora s prijateljskim kompanijama u svrhu poboljšanja rezultata	ne	35	79,5%		
	da	9	20,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,20	,41
agresivno ili neregularno priznavanje prihoda od ukidanja rezerviranja	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
povećanje prihoda vraćanjem vrijednosti ranije otpisanoj imovini i smanjenjem vrijednosnih usklađenja	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
neregularno povećanje prihoda radi smanjenja obveza	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
neregularno priznavanje prihoda smanjenjem akumulirane amortizacije	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
priznavanje prihoda kada nisu stečeni uvjeti za priznavanje	ne	32	72,7%		
	da	12	27,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,27	,45
neregularno priznavanje prihoda smanjenjem revalorizacijskih rezervi za DMI	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
neregularno odobravanje rabata i popusta priznavanjem lažnih prihoda, priznavanje lažnih provizija od dobavljača	ne	39	88,6%		
	da	5	11,4%		
	Ukupno	44	100,0%	,11	,32
zastupljenost prihoda od prodaje potraživanja ili rashoda od otpisa potraživanja	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
dvostruko knjiženje računa i priznavanje prihoda	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
	ne	34	77,3%		
	da	10	22,7%		

priznavanje prihoda pomoću lažnih računa za usluge koje nikad nisu obavljene/robu koja nije isporučena	Ukupno	44	100,0%	,23	,42
priznavanje lažnih prihoda od kamata na depozite banaka	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
lažno smanjenje prihoda radi smanjenja dobiti ili skrivanje dobitka	ne	37	84,1%		
	da	7	15,9%		
	Ukupno	44	100,0%	,16	,37
prijenos prihoda na odgođene prihode radi smanjenja dobiti	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
izbjegavanje priznavanja prihoda i skrivanje novca od gotovinske prodaje	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
smanjenje prihoda na račun povećanja revalorizacijskih rezervi	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
smanjenje prihoda na račun povećanja obveza	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
dogovor s prijateljskim poduzećima da im se ne šalju računi u tekućoj već u sljedećoj godini	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00

Na temelju priložene tablice, analizirane su vrste manipulacija prihodima koje su zabilježene u uzorku od 44 poduzeća kao i njihovu učestalost (%), srednje vrijednosti (\bar{x}) i standardne devijacije (Sd) za svaku vrstu manipulacije.

Analiza učestalosti i karakteristika manipulacija prihodima u financijskim izvještajima pokazala je nekoliko dominantnih obrazaca. Najčešća manipulacija je lažno povećanje prihoda radi prikazivanja veće dobiti ili prikrivanja gubitaka, što se pojavljuje u 70,5% slučajeva, sa srednjom vrijednošću od 0,70 i standardnom devijacijom od 0,46. Priznavanje prihoda prije nego što su stečeni uvjeti za njihovo priznavanje prisutno je u 27,3% slučajeva, dok su priznavanje lažnih popusta i rabata te prihodi od lažnih transakcija s dobavljačima zabilježeni u 11,4% slučajeva, sa standardnom devijacijom od 0,32. Manipulacije s lažnim računima za usluge ili robu koja nije isporučena pojavljuju se u 22,7% slučajeva, uz srednju vrijednost od 0,23 i standardnu devijaciju od 0,42.

Manje učestale manipulacije uključuju lažno povećanje prihoda kroz povratnu trgovinu (6,8%), prodaju lažnih zaliha (4,5%), te neregularno priznavanje prihoda s ciljem smanjenja obveza (2,3%). Manipulacije povezane s izmišljenim transakcijama s bankama i kamatama također su rijetke, prisutne u 2,3% slučajeva.

Najveću varijabilnost među manipulacijama pokazuje priznavanje prihoda kada nisu stečeni uvjeti za njihovo priznavanje (standardna devijacija 0,45) te lažno povećanje prihoda radi skrivanja gubitaka ili povećanja dobiti (standardna devijacija 0,46). Nasuprot tome, manipulacije koje su vrlo rijetke pokazuju niske standardne devijacije, što sugerira da su ili bile iznimno rijetke ili se nisu pojavile u uzorku. Ovi podaci naglašavaju raznolikost prirode manipulacija u financijskim izvještajima i važnost kontinuiranog praćenja i regulacije kako bi se smanjile mogućnosti za takve nepravilnosti.

Tablica 5. Rashodi

		N	%	\bar{x}	Sd
lažno smanjenje troškova radi povećanja dobiti ili skrivanje gubitka	ne	29	65,9%		
	da	15	34,1%		
	Ukupno	44	100,0%	,34	,48
smanjivanje dobiti priznavanjem lažnih računa za troškove/privatnih troškova	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
izostavljanje ili smanjivanje priznavanja troškova i obveza prekidom knjiženja ulaznih računa ili prijenosom na razgraničenja	ne	36	81,8%		
	da	8	18,2%		
	Ukupno	44	100,0%	,18	,39
kapitalizacija operativnih troškova i njihov prijenos na DMI i DNI	ne	37	84,1%		
	da	7	15,9%		
	Ukupno	44	100,0%	,16	,37
lažno smanjivanje troškova amortizacije DI	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25
smanjenje operativnih troškova i njihov lažni prijenos na zalihe	ne	40	90,9%		
	da	4	9,1%		
	Ukupno	44	100,0%	,09	,29
nepriznavanje troškova prodanih zaliha	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25
skrivanje troškova na zalihama proizvodnje	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
	ne	44	100,0%		

odgađanje priznavanja vrijednosnih usklađenja za sumnjiva i sporna potraživanja i smanjenja kratkotrajne imovine	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
mijenjanje računovodstvenih politika radi manipulacija troškovima	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
prebacivanje troškova iz svojih finansijskih izvještaja u finacijske izvještaje povezanih subjekata	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
smanjivanje troškova uz nasilno smanjenje obveza	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25
nepriznavanje troškova otpisa imovine koja je rashodovana	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
neovlašteno odobravanje popusta i nepriznavanje troškova od naknadno odobrenih rabata i popusta	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
smanjivanje troškova uz nasilno smanjenje revalorizacijskih i dr.rezervi	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
lažno povećanje troškova s ciljem smanjenja dobiti	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25
terećenje osobnih troškova na poslovne troškove	ne	39	88,6%		
	da	5	11,4%		
	Ukupno	44	100,0%	,11	,32
povećanje amortizacije iznad dopuštenih stopa smanjenjem vijeka upotrebe	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
otpis DI radi povećanja troškova i smanjenja dobiti i ograničenje porezno priznatih rashoda od usklađenja vrijednosti DI	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
otpis zaliha radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti-porez na dobiti se ne smanjuje	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
otpisi potraživanja od kupaca radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
povećanje troškova prekomjernim rezerviranjima	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
povećanje troškova povećanjem lažnih obveza	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		

	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
povećanje troškova uz povećanje lažnih revalorizacijskih rezervi	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
prikazivanje mnogo većeg broja zaposlenih od stvarnog, u svrhu isplate plaće od nepostojećih zaposlenika vlasniku	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
isplate visokih nagrada i bonusa menadžerima za dobre rezultate	ne	21	47,7%		
	da	23	52,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,52	,51

Analiza učestalosti manipulacija rashodima u uzorku od 44 poduzeća otkriva nekoliko ključnih trendova. Najčešća manipulacija rashodima, koja se pojavljuje u 34,1% slučajeva, uključuje lažno smanjenje troškova radi povećanja dobiti ili skrivanja gubitaka, sa srednjom vrijednošću od 0,34 i standardnom devijacijom od 0,48. Druga česta praksa je izostavljanje ili smanjenje priznavanja troškova i obveza prekidom knjiženja ulaznih računa ili prijenosom na razgraničenja, prisutna u 18,2% slučajeva (srednja vrijednost 0,18, standardna devijacija 0,39). Kapitalizacija operativnih troškova i njihov prijenos na dugotrajnu imovinu zabilježena je u 15,9% slučajeva, dok se smanjenje operativnih troškova i njihov lažni prijenos na zalihe pojavljuje u 9,1% slučajeva.

Rijetke manipulacije rashodima uključuju lažno smanjivanje troškova amortizacije dugotrajne imovine (6,8%) i nepriznavanje troškova prodanih zaliha (6,8%). Mijenjanje računovodstvenih politika radi manipulacija troškovima i neovlašteno odobravanje popusta te nepriznavanje troškova od naknadno odobrenih rabata i popusta zabilježeni su u samo 2,3% slučajeva.

Manipulacije koje pokazuju veću varijabilnost uključuju lažno smanjenje troškova radi povećanja dobiti ili skrivanja gubitka (standardna devijacija 0,48), izostavljanje priznavanja troškova (standardna devijacija 0,39) i kapitalizaciju operativnih troškova (standardna devijacija 0,37). S druge strane, vrlo niska varijabilnost (standardne devijacije blizu nule) prisutna je kod manipulacija koje su rijetke ili nisu zabilježene, poput prebacivanja troškova u izvještaje povezanih subjekata ili odgađanja priznavanja vrijednosnih usklađenja. Ovi rezultati ističu različite pristupe i rizike povezane s manipulacijom rashodima u financijskim izvještajima.

Najčešće manipulacije uključuju lažno smanjenje troškova radi povećanja dobiti ili skrivanja gubitaka te manipulacije u priznavanju troškova kroz njihovo izostavljanje ili kapitalizaciju.

Ove manipulacije predstavljaju značajne financijske prijevare u poduzećima, dok su druge vrste manipulacija, poput prebacivanja troškova i odgađanja priznavanja, rjeđe.

Tablica 6. Manipulacije u bilanci

		N	%	\bar{x}	Sd
vraćanje vrijednosti ranije otpisanoj DI priznavanjem prihoda	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
precjenjivanje vrijednosti DMI i DNI	ne	35	79,5%		
	da	9	20,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,20	,41
kapitalizacija operativnih troškova i njihov prijenos na DI	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25
prijenos operativnih troškova na zalihe	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
krađa zaliha	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
manipulacije kod priznavanja fer vrijednosti biološke imovine	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
precjenjivanje zaliha	ne	39	88,6%		
	da	5	11,4%		
	Ukupno	44	100,0%	,11	,32
manipulacijama zalihama proizvodnje skrivanjem troškova	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
otpisi zaliha radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti-porez na dobit se ne smanjuje	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
ukidanje rezerviranja i agresivno priznavanje prihoda	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
prekomjerna rezerviranja povećanjem lažnih troškova	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
smanjenje revalorizacijskih rezervi lažnim priznavanjem prihoda	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
smanjenje revalorizacijskih rezervi uz nasilno smanjivanje troškova	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
povećanje revalorizacijskih rezervi smanjenjem prihoda	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		

	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
povećanje revalorizacijskih rezervi lažnim povećanjem troškova	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
napuhivanje dobiti kako bi se povećale cijene dionica i vrijednost poduzeća	ne	27	61,4%		
	da	17	38,6%		
	Ukupno	44	100,0%	,39	,49
precjenjivanje kapitala lažnim smanjivanjem obveza	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25
izvlačenje novca	ne	31	70,5%		
	da	13	29,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,30	,46
manipulacije vrijednosnim papirima	ne	30	68,2%		
	da	14	31,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,32	,47
lažno prikazivanje stanja novca i novčanih ekvivalenata	ne	36	81,8%		
	da	8	18,2%		
	Ukupno	44	100,0%	,18	,39
odgađanje priznavanja vrijednosnih usklađenja potraživanja od kupaca	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
otpisi potraživanja od kupaca radi povećanja rashoda i smanjenja dobiti	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
lažno povećane pozicija potraživanja	ne	39	88,6%		
	da	5	11,4%		
	Ukupno	44	100,0%	,11	,32
lažni otpisi potraživanja od posudbi direktorima	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
nedopušteni otpisi potraživanja od kupaca	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
skrivanje obveza i informacija o zaduženosti	ne	32	72,7%		
	da	12	27,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,27	,45
lažno smanjenje obveza smanjenjem troškova	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25
lažno smanjenje obveza priznavanjem lažnih prihoda	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
povećanje obveza lažnim smanjenjem prihoda	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
povećanje lažnih obveza lažnim povećanjem troškova	ne	44	100,0%		

	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
smanjenje obveza precjenjivanjem kapitala i profita	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25

Na temelju podataka iz Tablice 6., koja prikazuje različite vrste manipulacija u bilanci stanja povezane s imovinom, zalihama i rezervacijama, mogu se uočiti značajni obrasci i statistički pokazatelji. Najčešća manipulacija je napuhivanje dobiti s ciljem povećanja cijena dionica i vrijednosti poduzeća, zabilježena u 38,6% slučajeva. Ovaj oblik manipulacije pokazuje značajnu varijabilnost među poduzećima, sa srednjom vrijednošću od 0,39 i standardnom devijacijom od 0,49, što podržava hipotezu da su takve manipulacije uobičajene i složene.

Precjenjivanje dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine (DMI i DNI) pojavljuje se u 20,5% slučajeva, s prosječnom vrijednošću od 0,20 i standardnom devijacijom od 0,41, čime je identificirana kao druga najčešća praksa. Precjenjivanje zaliha prisutno je u 11,4% slučajeva, uz prosječnu vrijednost od 0,11 i standardnu devijaciju od 0,32, što ukazuje na umjerenu varijabilnost. Među rijetkim manipulacijama, krađa zaliha i manipulacije kod priznavanja fer vrijednosti biološke imovine pojavljuju se u samo 2,3% slučajeva, sa srednjom vrijednošću od 0,02 i standardnom devijacijom od 0,15. Prijenos operativnih troškova na zalihe također je zabilježen u samo 2,3% poduzeća.

Analiza varijabilnosti pokazuje da napuhivanje dobiti ima najveću standardnu devijaciju (0,49), što sugerira visoku heterogenost u primjeni ove manipulacije među poduzećima. Precjenjivanje zaliha također pokazuje relativno visok stupanj varijabilnosti ($Sd = 0,32$), što ukazuje na sličnu raznolikost u primjeni ove prakse. Najčešće manipulacije uključuju napuhivanje dobiti i precjenjivanje imovine, što ukazuje na strateške pokušaje poduzeća da poboljšaju svoju financijsku sliku, najčešće radi povećanja cijene dionica ili prikazivanja stabilnije bilance. Manje česte su manipulacije vezane uz zalihe i rezervacije, dok se određene vrste manipulacija, kao što su otpisi zaliha radi smanjenja poreza, uopće nisu pojavile u analiziranom uzorku.

Tablica 7. Manipulacije pomoću drugih subjekata

		N	%	\bar{x}	Sd
nepravilno isključenje gubitaka u konsolidaciji	ne	39	88,6%		
	da	5	11,4%		

	Ukupno	44	100,0%	,11	,32
nepravilno isključenje dobitaka u konsolidaciji	ne	44	100,0%		
	da	0	0,0%		
	Ukupno	44	100,0%	,00	,00
Manipulacije s uključivanjem rezultata pridruženih društava u konsolidaciju i rezultata ulaznih i silaznih transakcija između matice i pridruženih društava	ne	38	86,4%		
	da	6	13,6%		
	Ukupno	44	100,0%	,14	,35
isključivanje dugova iz konsolidiranih izvještaja	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
nepravilno prikazivanje bankovnog duga kao unutarnji dug među povezanim poduzećima i uklanjanje istog iz konsolidacije	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
konsolidacija zajedničkih ulaganja radi povećanja dobiti iako za to nisu stečeni uvjeti	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
Isključivanje gubitaka i prijenos na subjekte posebne namjene	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
prijenos duga na subjekte posebne namjene	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
manipulacije zbog gubitaka nastalih fluktuacijom tečaja, lažni devizni ugovori kako bi se nadoknadili gubici	ne	42	95,5%		
	da	2	4,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,05	,21
prijenos dugova na subjekte posebne namjene i potom otpisivanje dugova lažnim priznavanjem prihoda	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
prijenos nenaplativih i spornih potraživanja na subjekte posebne namjene	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
lažno uklanjanje duga iz bilance povezanih subjekata i podružnica prilikom prodaje podružnice/povezanog društva	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
Smanjivanje imovine i precjenjivanje obveza poduzeća koje su preuzimali, na taj način su povećali operativnu dobit	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		
	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
priznavanje lažnog prihoda od prodaje imovine	ne	43	97,7%		
	da	1	2,3%		

	Ukupno	44	100,0%	,02	,15
preuzimanje poduzeća po uvećanim cijenama što je rezultiralo umanjnjem vlastite imovine	ne	41	93,2%		
	da	3	6,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,07	,25
manipulacije pomoću povezanih poduzeća u svrhu namještanja rezultata i manipulacija financijskim izvještajima	ne	38	86,4%		
	da	6	13,6%		
	Ukupno	44	100,0%	,14	,35

Tablica 7. prikazuje rezultate istraživanja računovodstvenih manipulacija putem drugih subjekata u uzorku od 44 poduzeća, fokusirajući se na financijske izvještaje i konsolidaciju financijskih izvještaja poduzeća. Prikazane su različite vrste manipulacija, njihova učestalost, prosječne vrijednosti, te standardne devijacije. Analizom se može zaključiti da se nepravilnosti i prijevare javljaju u različitim oblicima, s varijabilnim učestalostima i utjecajima, ovisno o kategoriji.

Najčešće nepravilnosti uključuju nepravilno isključenje gubitaka u konsolidaciji, koje se pojavljuje u 11,4% slučajeva, s prosječnom vrijednošću od 0,11. Ova praksa značajno iskrivljuje stvarne poslovne rezultate na razini grupe. Manipulacije s uključivanjem rezultata pridruženih društava su također vrlo česte, pojavljujući se u 13,6% slučajeva, što ukazuje na učestale manipulacije između matičnih i pridruženih društava radi izvještavanja nerealnih prihoda ili smanjenja gubitaka. Preuzimanje poduzeća po uvećanim cijenama, prisutno u 6,8% slučajeva, vodi do umanjnja vlastite imovine i često prikriva druge financijske prijevare unutar preuzetih poduzeća.

Nepravilno prikazivanje bankovnog duga kao unutarnji dug među povezanim društvima, zabilježeno u 4,5% slučajeva, može značajno narušiti točnost financijskih izvještaja, iako se javlja rjeđe. Slično, isključivanje gubitaka i njihov prijenos na subjekte posebne namjene također se pojavljuje u 4,5% slučajeva, što omogućava prikrivanje stvarnog financijskog stanja.

Manje učestale, ali značajne nepravilnosti uključuju konsolidaciju zajedničkih ulaganja bez ispunjenih uvjeta i prijenos dugova i spornih potraživanja na subjekte posebne namjene, obje s učestalošću od 2,3%. Iako rijetke, ove nepravilnosti mogu ozbiljno narušiti prikaz dobiti i stvarno stanje potraživanja i dugovanja unutar financijskih izvještaja.

Najčešće nepravilnosti odnose se na manipulacije rezultatima pridruženih društava, nepravilno isključivanje gubitaka u konsolidaciji, te manipulacije pomoću povezanih poduzeća i preuzimanje poduzeća po uvećanim cijenama. Ove kategorije predstavljaju značajan rizik za točnost financijskih izvještaja i mogu ozbiljno prikriti stvarnu profitabilnost ili dugovanja poduzeća. Složenost ovih prijevara otežava njihovo otkrivanje, što zahtijeva dodatne kontrole i revizije kako bi se smanjila njihova učestalost i utjecaj.

4.3. Analiza s obzirom na motive počinitelja prijevare

Tablica 8 prikazuje motive za manipulacije u financijskim izvještajima, predstavljene kroz apsolutne vrijednosti i postotke, uz izračunate aritmetičke sredine i standardne devijacije za svaku kategoriju. Ovi statistički pokazatelji omogućuju uvid u glavne razloge iza manipulacija, kvantificirajući njihovu učestalost i varijabilnost unutar uzorka. Apsolutne vrijednosti i postotci prikazuju koliko je često pojedini motiv bio prisutan, dok aritmetičke sredine i standardne devijacije dodatno ilustriraju prosječnu težinu i raznolikost među ispitanim slučajevima.

Tablica 8. Motivi

		N	%	\bar{x}	Sd
pribavljanje protupravne imovinske koristi	ne	4	9,1%		
	da	40	90,9%		
	Ukupno	44	100,0%	,91	,29
obmanjivanje revizora	ne	8	18,2%		
	da	36	81,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,82	,39
obmanjivanje banaka	ne	8	18,2%		
	da	36	81,8%		
	Ukupno	44	100,0%	,82	,39
obmanjivanje državnih institucija	ne	2	4,5%		
	da	42	95,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,95	,21
utaja poreza	ne	2	4,5%		
	da	42	95,5%		
	Ukupno	44	100,0%	,95	,21
obmanjivanje dioničara, investitora i javnosti	ne	6	13,6%		
	da	38	86,4%		
	Ukupno	44	100,0%	,86	,35

osiguranje visokih menadžerskih bonusa	ne	6	13,6%		
	da	38	86,4%		
	Ukupno	44	100,0%	,86	,35
obmanjivanje zaposlenika	ne	7	15,9%		
	da	37	84,1%		
	Ukupno	44	100,0%	,84	,37
obmanjivanje kupaca	ne	6	13,6%		
	da	38	86,4%		
	Ukupno	44	100,0%	,86	,35

Analiza pokazuje da su najčešći motivi za financijske prijevare pribavljanje protuzakonite imovinske koristi (90,9%), obmanjivanje državnih institucija i utaja poreza (oba po 95,5%). Ostali značajni motivi uključuju obmanjivanje revizora, banaka, dioničara, investitora, kupaca i zaposlenika, svi s učestalošću iznad 80%. Ključne točke analize:

1. Pribavljanje protuzakonite imovinske koristi prisutno je u 90,9% slučajeva s prosječnom vrijednošću od 0,91 i standardnom devijacijom 0,29, što pokazuje da je to vrlo čest motiv za prijevare.
2. Obmanjivanje revizora i banaka zabilježeno je kod 81,8% poduzeća, s prosjekom od 0,82 i standardnom devijacijom 0,39, što upućuje na čestu praksu obmanjivanja tih entiteta.
3. Obmanjivanje državnih institucija bilježi visoku učestalost od 95,5%, uz prosjek od 0,95 i standardnu devijaciju od 0,21, što ukazuje na raširenu nepravilnost.
4. Utaja poreza također ima visoku učestalost od 95,5%, s prosječnom vrijednošću 0,95 i standardnom devijacijom 0,21, što potvrđuje da je to jedan od glavnih motiva za prijevare.
5. Obmanjivanje dioničara, investitora i javnosti prisutno je u 86,4% slučajeva s prosjekom od 0,91 i standardnom devijacijom 0,29, što ukazuje na visoku razinu prijevara prema vanjskim dionicima.
6. Osiguranje visokih menadžerskih bonusa zabilježeno je kod 86,4% poduzeća s prosječnom vrijednošću 0,86 i standardnom devijacijom 0,35.
7. Obmanjivanje zaposlenika i kupaca prisutno je kod 84,1% i 86,4% poduzeća, respektivno, s prosječnim vrijednostima od 0,84 do 0,86, uz standardne devijacije koje se kreću od 0,35 do 0,37.

Ova analiza potvrđuje da su najčešći motivi za prijevare nezakonito stjecanje imovinske koristi, obmanjivanje državnih institucija, te izvlačenje novca, što su podržali rezultati sa prosječnim

vrijednostima između 0,82 i 0,95, uz relativno nisku varijabilnost (standardne devijacije). Hipoteza da su najčešći motivi prijevare u financijskim izvještajima nezakonito stjecanje imovinske koristi, izvlačenje novca te obmanjivanje državnih institucija, banaka, investitora i javnosti je podržana.

4.4. Analiza s obzirom na spol počinitelja i složenost prijave

U Tablici 9. bit će prikazani prosječan broj počinitelja prijave na uzorku od 44 poduzeća. Tablica pruža pregled osnovnih statističkih mjera prikazujući raspon i distribuciju podataka u analizi. Visoka standardna devijacija sugerira značajnu varijabilnost među promatranim vrijednostima.

Tablica 9. Broj optuženih osoba

N	Valjanih	36
	Nedostaje	8
\bar{x}		13,14
Sd		36,220
Min		0
Max		213

Tablica prikazuje osnovne statističke pokazatelje za analizirani skup podataka, gdje je analizirano 36 valjanih slučajeva, dok za 8 slučajeva podaci nisu bili dostupni ili nisu bili dostavljeni što ukazuje na manjak informacija ili neispravne prijave. Srednja vrijednost (\bar{x}) iznosi 13,14 što sugerira da je prosječan broj počinitelja povezanih s prijevarama po slučaju 13,14. Ova srednja vrijednost pruža uvid u prosječan broj osoba uključenih u prijave u promatranim slučajevima. Visoka standardna devijacija ($Sd = 36,220$) ukazuje na značajnu varijabilnost među slučajevima, što znači da broj počinitelja može znatno varirati, pri čemu neki slučajevi uključuju znatno više počinitelja nego drugi. Minimalna vrijednost iznosi 0 što može značiti da pojedini slučajevi nisu imali prijavljene počinitelje ili su bili lažno prijavljeni bez identificiranih sudionika. S druge strane, maksimalna vrijednost iznosi 213, što upućuje na postojanje slučajeva masovnih prijave u kojima je sudjelovao veliki broj pojedinaca.

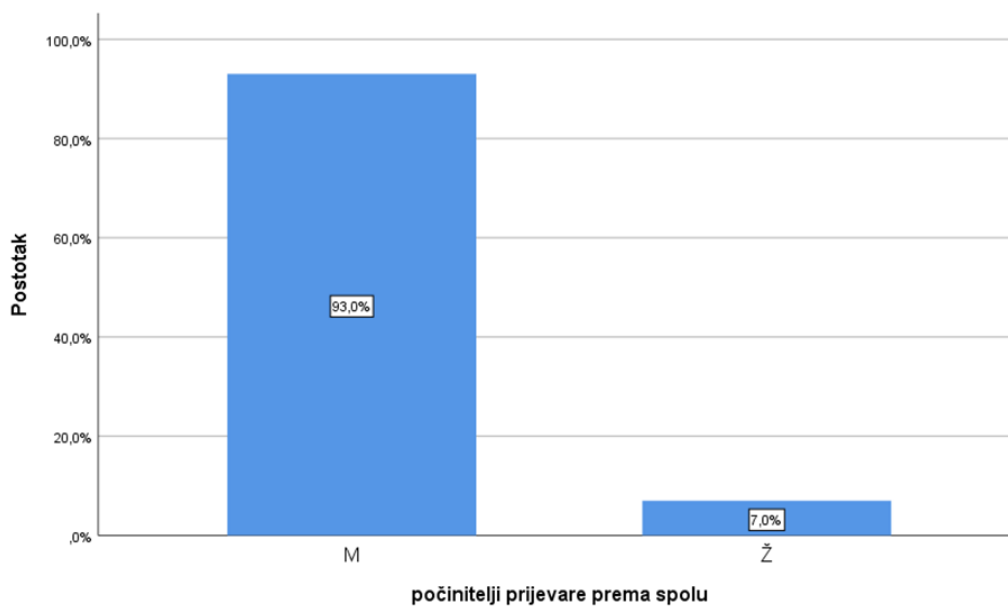
Analiza ovih pokazatelja naglašava široku raznolikost financijskih prijave, pri čemu neki slučajevi uključuju samo jednog počinitelja, dok drugi obuhvaćaju složene mreže ili

organizirane skupine s velikim brojem sudionika. Ovi podaci ukazuju na potrebu za prilagođenim pristupima i strategijama u otkrivanju i prevenciji prijevare, uzimajući u obzir njihovu složenost i različite oblike. Velika varijabilnost u broju počinitelja, s prosjekom od 13,14 i standardnom devijacijom od 36,220, sugerira da se prijevare mogu kretati od manjih pojedinačnih prevara do velikih, organiziranih kriminalnih shema s do 213 uključenih počinitelja. Ove razlike odražavaju različite vrste prijevare, od onih manje složenih, koje uključuju manji broj počinitelja, do vrlo kompleksnih slučajeva s mnogobrojnim sudionicima. Na temelju podataka iz Tablice 10, nastavit će se analiza koja će detaljnije ispitati strukturu počinitelja prema spolu i razini složenosti prijevare, što može dodatno osvijetliti obrasce u njihovom djelovanju i pomoći u razvoju učinkovitijih mehanizama za njihovo otkrivanje i suzbijanje.

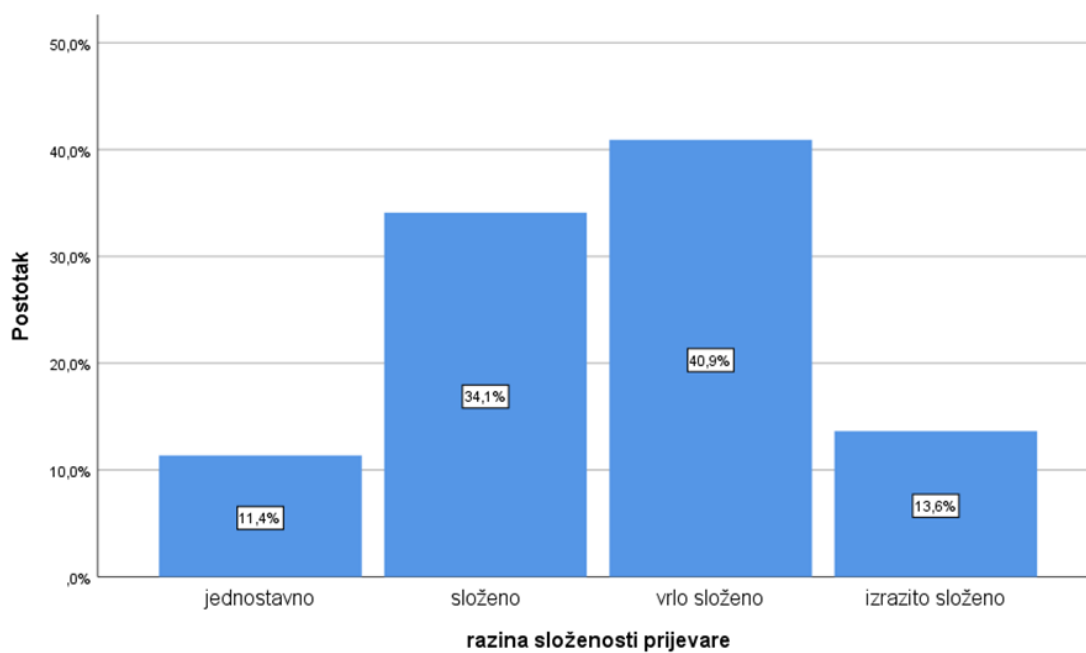
Tablica 10. Počinitelj prijevare prema spolu i razina složenosti

		N	%
počinitelji prijevare prema spolu	M	40	93,0%
	Ž	3	7,0%
	Ukupno	43	100,0%
razina složenosti prijevare	jednostavno	5	11,4%
	složeno	15	34,1%
	vrlo složeno	18	40,9%
	izrazito složeno	6	13,6%
	Ukupno	44	100,0%

Analiza podataka o počiniteljima prijevare prema spolu pokazuje da su muškarci dominantni počinitelji s 93% slučajeva (40 muškaraca) u odnosu na žene, koje čine samo 7% (3 žene). Ovi podaci upućuju na to da su muškarci na rukovodećim pozicijama u promatranim poduzećima što doprinosi njihovoj većoj uključenosti u financijske prijevare. Analiza razine složenosti prijevare pokazuje da su većina slučajeva kategorizirani kao vrlo složeni (40,9%) i složeni (34,1%), dok su jednostavne prijevare znatno rjeđe, s udjelom od samo 11,4%. Izrazito složene prijevare zabilježene su u 13,6% slučajeva. Ovi podaci sugeriraju da su financijske prijevare često kompleksne operacije koje zahtijevaju koordinirane i detaljne aktivnosti kako bi bile uspješne. Zaključak je da su prijevare u velikoj mjeri složene i da je njihovo izvršenje rijetko jednostavno, a počinitelji su najčešće muškarci, što ukazuje na spolnu nejednakost u financijskim i poslovnim aktivnostima povezanim s prijevarama.

Grafikon 3. Prikaz udjela počinitelja prijevare prema spolu

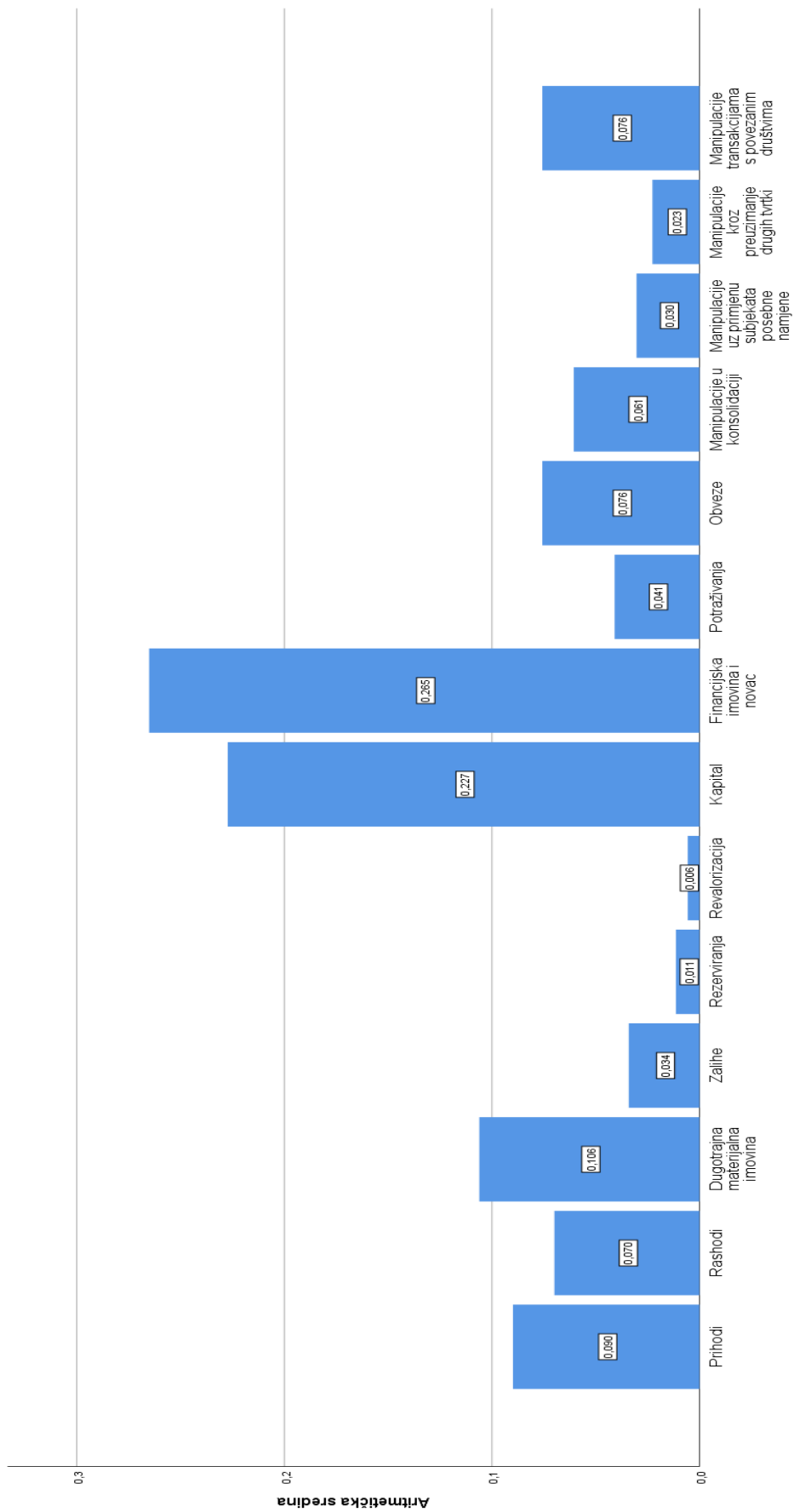
Grafikon 4 Razina složenosti prijave

4.5. Analiza zastupljenosti s obzirom na vrstu prijave

U Tablici 11 prikazani su prosječni pokazatelji za promatrane varijable. Uočava se kako je najveća vrijednost zabilježena za financijsku imovinu i novac (0,2652), kapital (0,2273), prihode (0,0898), obveze (0,0758) i rashode (0,0699).

Tablica 11. Prosječni pokazatelji varijabli

	N		\bar{x}	Sd	Min	Max
	Valjanih	Nedostaje				
Prihodi	44	0	,0898	,06513	,00	,24
Rashodi	44	0	,0699	,06546	,00	,27
Dugotrajna materijalna imovina	44	0	,1061	,17272	,00	,67
Zalihe	44	0	,0341	,07692	,00	,33
Rezerviranja	44	0	,0114	,07538	,00	,50
Revalorizacija	44	0	,0057	,03769	,00	,25
Kapital	44	0	,2273	,27396	,00	1,00
Financijska imovina i novac	44	0	,2652	,30987	,00	1,00
Potraživanja	44	0	,0409	,09230	,00	,40
Obveze	44	0	,0758	,12165	,00	,33
Manipulacije u konsolidaciji	44	0	,0606	,10224	,00	,33
Manipulacije uz primjenu subjekata posebne namjene	44	0	,0303	,13579	,00	,83
Manipulacije kroz preuzimanje drugih poduzeća	44	0	,0227	,15076	,00	1,00
Manipulacije transakcijama s povezanim društvima	44	0	,0758	,20159	,00	,67

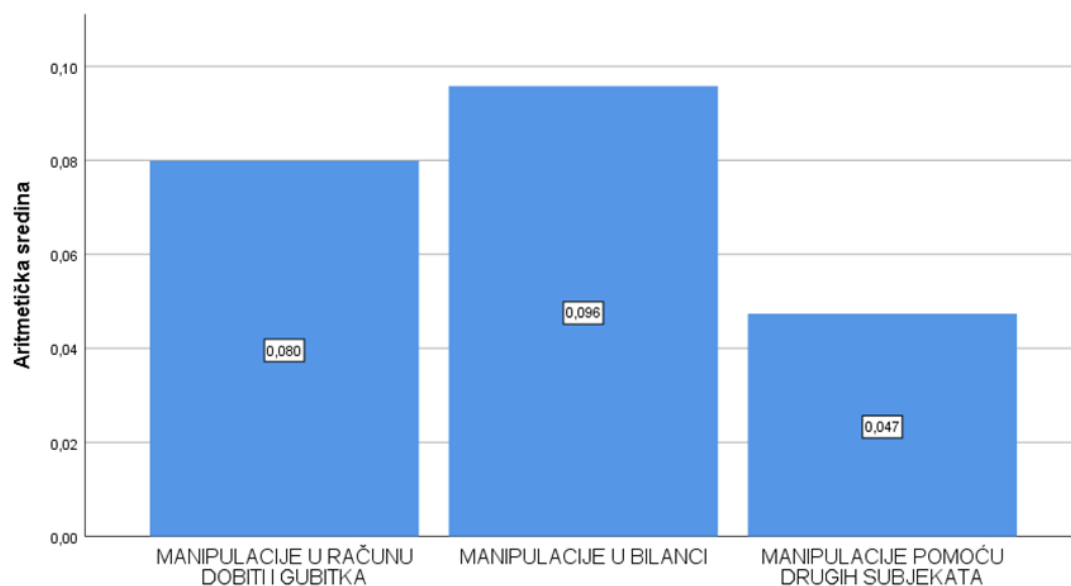
Grafikon 5. Prikaz zastupljenosti prijave prema vrsti prijave

Na temelju Tablice 11, analizirane su prosječne vrijednosti vezane uz manipulacije u financijskim izvještajima s naglaskom na tri glavne kategorije: manipulacije u računu dobiti i gubitka, manipulacije u bilanci, te manipulacije pomoću drugih subjekata.

Tablica 12. Prosječni pokazatelji

		MANIPULACIJE U RAČUNU DOBITI I GUBITKA	MANIPULACIJE U BILANCI	MANIPULACIJE POMOĆU DRUGIH SUBJEKATA
N	Valjanih	44	44	44
	Nedostaje	0	0	0
\bar{x}		,0799	,0958	,0473
Sd		,05163	,08045	,07550
Min		,00	,00	,00
Max		,25	,36	,29

Analiza različitih vrsta manipulacija u financijskim izvještajima pokazuje značajne varijacije u učestalosti i intenzitetu među kategorijama. Manipulacije u računu dobiti i gubitka imaju prosječnu vrijednost od 0,0799 s niskom standardnom devijacijom od 0,05163 što ukazuje na manju varijabilnost među slučajevima i na to da su ove manipulacije relativno niskog intenziteta s maksimumom od 0,25. U kategoriji manipulacija u bilanci, prosječna vrijednost je viša (0,0958), a standardna devijacija od 0,08045 sugerira veću varijabilnost među slučajevima. Ove manipulacije su češće ili ozbiljnije u odnosu na one u računu dobiti i gubitka s najvećom zabilježenom manipulacijom od 0,36. Manipulacije pomoću drugih subjekata imaju najnižu prosječnu vrijednost od 0,0473 s umjerenom standardnom devijacijom od 0,07550 što ukazuje na rjeđu pojavu ili manji obim u odnosu na druge kategorije, s maksimumom od 0,29. Najveće prosječne vrijednosti manipulacija zabilježene su u bilanci (0,0958), što ukazuje na to da manipulacije vezane uz bilance imaju značajniji utjecaj u usporedbi s ostalim vrstama. Manipulacije pomoću drugih subjekata su najmanje učestale, s najnižom prosječnom vrijednosti (0,0473), ali ipak prisutne. Varijabilnost je najveća kod manipulacija u bilanci ($Sd = 0,08045$), što ukazuje da se u ovoj kategoriji manipulacije mogu kretati od vrlo niskih do značajnih razina. Sve kategorije prikazuju da postoje slučajevi bez ikakvih manipulacija ($Min = 0,00$), ali kada su prisutne, mogu značajno varirati. Ovi pokazatelji pružaju uvid u to koja vrsta manipulacija je najčešća i u kojem opsegu se događaju u različitim segmentima financijskih izvještaja.

Grafikon 6. Aritmetička sredina prijevare prema vrsti

4.6. Testiranje složenosti prijevare pomoću T-testa

U Tablicama 13 i 14 prikazano je testiranje putem T testa za promatrane varijable u upitniku. Analiza je provedena za razliku u odgovorima između razine složenosti prijevare.

Tablica 13. Deskriptivni pokazatelji

	Razina složenosti prijevare	N	\bar{x}	Sd
Prihodi	Jednostavnija	20	,0690	,07324
	Složenija	24	,1071	,05301
Rashodi	Jednostavnija	20	,0654	,07498
	Složenija	24	,0737	,05774
Dugotrajna materijalna imovina	Jednostavnija	20	,1000	,19041
	Složenija	24	,1111	,16051
Zalihe	Jednostavnija	20	,0417	,07404
	Složenija	24	,0278	,08026
Rezerviranja	Jednostavnija	20	,0000	,00000
	Složenija	24	,0208	,10206
Revalorizacija	Jednostavnija	20	,0125	,05590
	Složenija	24	,0000	,00000
Kapital	Jednostavnija	20	,1750	,24468
	Složenija	24	,2708	,29411
Financijska imovina i novac	Jednostavnija	20	,1667	,25363
	Složenija	24	,3472	,33303
Potraživanja	Jednostavnija	20	,0100	,04472

	Složenija	24	,0667	,11293
Obveze	Jednostavnija	20	,0667	,11343
	Složenija	24	,0833	,13003
Manipulacije u konsolidaciji	Jednostavnija	20	,0167	,05130
	Složenija	24	,0972	,11955
Manipulacije uz primjenu subjekata posebne namjene	Jednostavnija	20	,0167	,07454
	Složenija	24	,0417	,17202
Manipulacije kroz preuzimanje drugih poduzeća	Jednostavnija	20	,0000	,00000
	Složenija	24	,0417	,20412
Manipulacije transakcijama s povezanim društvima	Jednostavnija	20	,0000	,00000
	Složenija	24	,1389	,25851
MANIPULACIJE U RAČUNU DOBITI I GUBITKA	Jednostavnija	20	,0672	,06079
	Složenija	24	,0904	,04093
MANIPULACIJE U BILANCI	Jednostavnija	20	,0716	,06555
	Složenija	24	,1160	,08726
MANIPULACIJE POMOĆU DRUGIH SUBJEKATA	Jednostavnija	20	,0083	,02180
	Složenija	24	,0799	,08853

Tablica 13. analizira različite vrste manipulacija u financijskim izvještajima, razvrstanih prema razini složenosti na jednostavnije i složnije prijevare. Prikazani su ključni statistički pokazatelji poput broja ispitanika (N), prosječne vrijednosti manipulacija (\bar{x}) i standardne devijacije (Sd) za svaku kategoriju. Kod manipulacija prihoda, složnije prijevare imaju višu prosječnu vrijednost ($\bar{x} = 0,1071$) nego jednostavnije ($\bar{x} = 0,0690$), dok rashodi pokazuju sličan trend s nešto višim prosjekom kod složenijih prijevara ($\bar{x} = 0,737$) u odnosu na jednostavnije ($\bar{x} = 0,654$). U kategoriji dugotrajne materijalne imovine, složnije prijevare imaju prosječnu vrijednost od 0,1111, što je nešto više od jednostavnijih prijevara ($\bar{x} = 0,1000$), dok se kod zaliha češće javljaju jednostavnije prijevare ($\bar{x} = 0,0417$) u usporedbi sa složenijima ($\bar{x} = 0,0278$). Financijska imovina i novac pokazuju najveću razliku, s prosjekom od 0,3472 kod složenijih prijevara u usporedbi s jednostavnijima ($\bar{x} = 0,1667$), što ukazuje na značajan utjecaj složenih prijevara u ovoj kategoriji.

Manipulacije kapitalom pokazuju znatno više prosječne vrijednosti kod složenijih prijevara ($\bar{x} = 0,2786$) u usporedbi s jednostavnijima ($\bar{x} = 0,1750$), što sugerira veći obujam i ozbiljnost manipulacija. Manipulacije uz primjenu drugih subjekata, poput konsolidacija i subjekata posebne namjene, češće su prisutne kod složenijih prijevara, iako imaju niske prosječne vrijednosti za obje vrste prijevara. Manipulacije kroz preuzimanje drugih poduzeća i

transakcije s povezanim društvima imaju više prosječne vrijednosti kod složenijih prijevара, što upućuje na ozbiljniji utjecaj i učestalost u složenijim obrascima.

Općenito, složene prijevare imaju više prosječne vrijednosti, što ukazuje na njihovu veću učestalost ili ozbiljnost u ključnim financijskim područjima poput prihoda, rashoda, imovine i kapitala, dok su jednostavnije prijevare povezane s nižim prosječnim vrijednostima i manjim utjecajem. Ova analiza naglašava potrebu za većom pažnjom i kontrolom nad složenijim financijskim operacijama, što može biti od koristi revizorima i računovodstvenim stručnjacima. U nastavku će se pomoću Leveneovog testa i T-testa ispitati statistička značajnost razlika između skupina (jednostavnije i složenije prijevare), kako bi se provjerilo postoje li razlike u prosječnim vrijednostima njihovih manipulacija.

Tablica 14. T-test

		Leveneov test o jednakosti varijanci (Levene's Test for Equality of Variances)		T-test o jednakosti aritmetičkih sredina (T-test for Equality of Means)		
		F	Sig.	t	df	p
Prihodi	Jednake varijance pretpostavljene	,877	,354	-1,998	42	,052
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-1,941	33,875	,061
Rashodi	Jednake varijance pretpostavljene	,608	,440	-,416	42	,679
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-,407	35,299	,687
Dugotrajna materijalna imovina	Jednake varijance pretpostavljene	,005	,943	-,210	42	,835
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-,207	37,347	,837
Zalihe	Jednake varijance pretpostavljene	,752	,391	,592	42	,557
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			,596	41,531	,554
Rezerviranja	Jednake varijance pretpostavljene	3,629	,064	-,911	42	,367
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-1,000	23,000	,328
Revalorizacija	Jednake varijance pretpostavljene	5,374	,025	1,098	42	,278
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			1,000	19,000	,330

Kapital	Jednake varijance pretpostavljene	2,595	,115	-1,160	42	,253
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-1,180	42,000	,245
Financijska imovina i novac	Jednake varijance pretpostavljene	1,116	,297	-1,990	42	,053
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-2,039	41,703	,048
Potraživanja	Jednake varijance pretpostavljene	23,700	,000	-2,107	42	,041
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-2,255	31,136	,031
Obveze	Jednake varijance pretpostavljene	,889	,351	-,448	42	,656
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-,454	41,895	,652
Manipulacije u konsolidaciji	Jednake varijance pretpostavljene	27,518	,000	-2,802	42	,008
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-2,988	32,374	,005
Manipulacije uz primjenu subjekata posebne namjene	Jednake varijance pretpostavljene	1,464	,233	-,604	42	,549
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-,643	32,533	,525
Manipulacije kroz preuzimanje drugih poduzeća	Jednake varijance pretpostavljene	3,629	,064	-,911	42	,367
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-1,000	23,000	,328
Manipulacije transakcijama s povezanim društvima	Jednake varijance pretpostavljene	40,144	,000	-2,398	42	,021
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-2,632	23,000	,015
MANIPULACIJE U RAČUNU DOBITI I GUBITKA	Jednake varijance pretpostavljene	,230	,634	-1,507	42	,139
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-1,455	32,262	,155
MANIPULACIJE U BILANCI	Jednake varijance pretpostavljene	1,000	,323	-1,876	42	,068
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-1,925	41,603	,061
MANIPULACIJE POMOĆU DRUGIH SUBJEKATA	Jednake varijance pretpostavljene	25,973	,000	-3,519	42	,001
	Jednake varijance nisu pretpostavljene			-3,822	26,300	,001

Na temelju analize provedene primjenom T-testa i Leveneovog testa o jednakosti varijanci na različite kategorije financijskih izvještaja, dobiveni rezultati pružaju uvid u složenost i utjecaj različitih vrsta manipulacija. Leveneov test koristi se za provjeru jednakosti varijanci između skupina, pri čemu p vrijednost pokazuje jesu li varijance statistički značajno različite. Ako je p vrijednost manja od 0,05, varijance se smatraju nejednakima što zahtijeva korištenje rezultata gdje se ne pretpostavlja jednakost varijanci. T-test procjenjuje razlike u aritmetičkim sredinama između jednostavnijih i složenijih manipulacija s p vrijednostima manjima od 0,05 koje ukazuju na statistički značajnu razliku.

Analiza rezultata pokazuje da za većinu kategorija poput prihoda, rashoda, dugotrajne materijalne imovine, zaliha, rezerviranja, revalorizacije, kapitala i obveza nema statistički značajnih razlika u razini manipulacija između jednostavnijih i složenijih prijevare. To sugerira da razina složenosti prijevare nema značajan utjecaj na ove kategorije, odnosno da manipulacije u ovim segmentima nisu specifično povezane s kompleksnošću prijevare. Međutim, kod kategorija financijske imovine i novca, potraživanja te manipulacija u konsolidaciji utvrđene su statistički značajne razlike ($p < 0,05$), što znači da su složenije prijevare češće ili imaju veći utjecaj na ove kategorije.

Rezultati naglašavaju da složenije prijevare osobito pogađaju financijsku imovinu, potraživanja i konsolidaciju što ukazuje na potrebu za pojačanim nadzorom i kontrolama u ovim segmentima financijskih izvještaja. Razlike u statističkoj značajnosti između jednostavnijih i složenijih manipulacija, osobito u kategorijama s nižim p vrijednostima, pokazuju da složenije prijevare češće zahvaćaju ključne stavke u financijskim izvještajima što može imati značajan utjecaj na točnost i pouzdanost izvještavanja. To ističe važnost provođenja detaljnih revizija i primjene forenzičnih postupaka kako bi se spriječile i otkrile složene manipulacije koje mogu značajno narušiti stvarno financijsko stanje poduzeća.

4.7. Pearsonov koeficijent korelacije

Pearsonov koeficijent korelacije koristi se za određivanje odnosa i razine povezanosti između dviju varijabli. Vrijednost koeficijenta kreće se u rasponu od -1 do +1, gdje negativna vrijednost (-) označava negativnu (obrnutu) korelaciju, a pozitivna vrijednost (+) označava pozitivnu korelaciju. Jačina korelacije između varijabli raste s vrijednošću koeficijenta, što znači da veći apsolutni iznos koeficijenta ukazuje na jaču povezanost. Prema smjernicama

(Horvat, Mijoč, 2017:442), jačina Pearsonovog koeficijenta korelacije tumači se na sljedeći način:

- ✓ Korelacija u rasponu od 0,1 do 0,29 ili od -0,1 do -0,29 označava slabu korelaciju što sugerira vrlo malu ili neznatnu povezanost između varijabli.
- ✓ Korelacija u rasponu od 0,3 do 0,49 ili od -0,3 do -0,49 označava umjerenu korelaciju što sugerira srednju povezanost varijabli, koja je statistički značajna, ali ne dovoljno jaka za čvrste zaključke.
- ✓ Korelacija u rasponu od 0,5 do 1 ili od -0,5 do -1 označava jaku korelaciju što znači da su varijable značajno povezane te da promjena jedne varijable može snažno utjecati na promjenu druge.

Tablica 15. Pearsonov koeficijent korelacije između manipulacija u računu dobiti i gubitka, bilanci, manipulacija pomoću drugih subjekata, broja optuženih osoba i razine složenosti prijave

		1	2	3	4	5
1. MANIPULACIJE U RAČUNU DOBITI I GUBITKA	r	1	,436**	,063	,419*	,124
	p		,003	,686	,011	,421
	N	44	44	44	36	44
2. MANIPULACIJE U BILANCI	r	,436**	1	,505**	,334*	,387**
	p	,003		,000	,047	,010
	N	44	44	44	36	44
3. MANIPULACIJE POMOĆU DRUGIH SUBJEKATA	r	,063	,505**	1	,033	,538**
	p	,686	,000		,848	,000
	N	44	44	44	36	44
4. broj optuženih osoba	r	,419*	,334*	,033	1	,402*
	p	,011	,047	,848		,015
	N	36	36	36	36	36
5. razina složenosti prijave	r	,124	,387**	,538**	,402*	1
	p	,421	,010	,000	,015	
	N	44	44	44	36	44

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

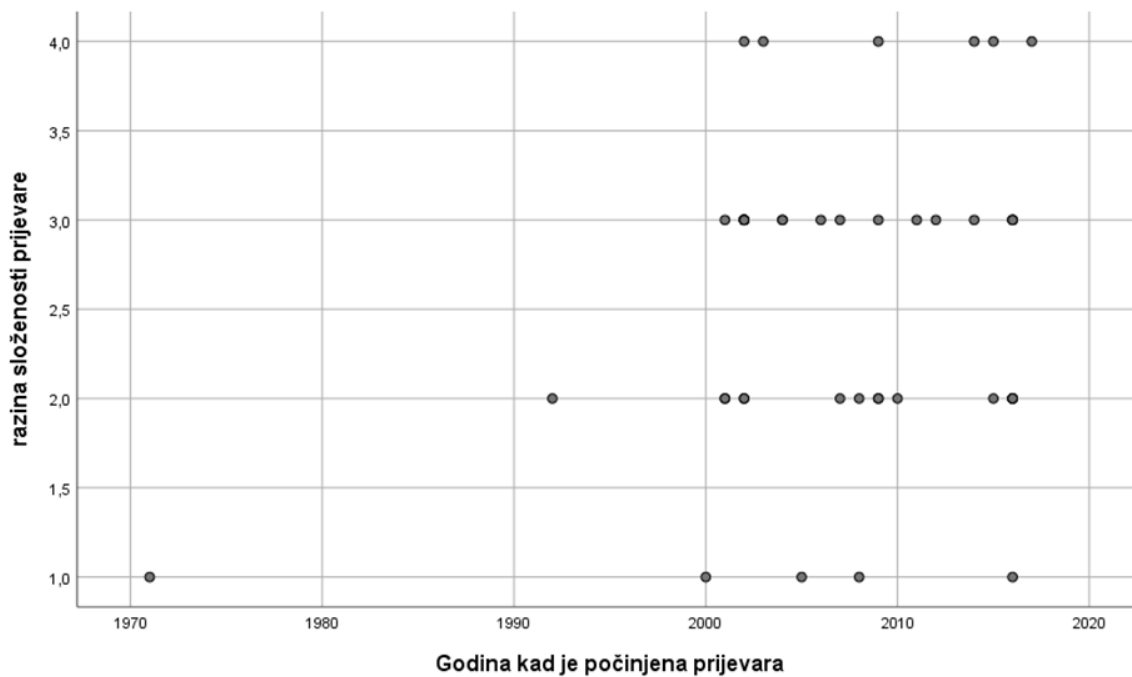
Iz analize prikazane tablice može se zaključiti da su sve korelacije između promatranih varijabli pozitivne, a najizraženije korelacije zabilježene su između sljedećih parova varijabli: manipulacije pomoću drugih subjekata i razina složenosti prijave ($r = 0,538$; $p < 0,01$),

manipulacije u bilanci i manipulacije pomoću drugih subjekata ($r = 0,505$; $p < 0,01$), te manipulacije u računu dobiti i gubitka i manipulacije u bilanci ($r = 0,436$; $p < 0,01$). Osim toga, značajna je i korelacija između broja optuženih osoba i razine složenosti prijave ($r = 0,402$; $p < 0,01$), što ukazuje na povezanost između složenosti prijave i uključenosti većeg broja sudionika. Sve navedene korelacije ukazuju na pozitivan odnos srednjeg do slabijeg intenziteta, što znači da varijable međusobno utječu jedna na drugu, ali ne na izrazito snažan način. Ovi rezultati podržavaju hipotezu da se složenije manipulacije češće javljaju kada su u njih uključeni povezani subjekti, što potvrđuje visoka razina korelacije ($r = 0,538$, $p < 0,01$). Također, hipoteza da su manipulacije prihodima vođene željom za povećanjem dobiti nalazi podršku u značajnoj korelaciji između varijabli ($r = 0,47$, $p < 0,01$). Ovi podaci sugeriraju da manipulacije koje uključuju druge subjekte i kompleksne strukture financijskog izvještavanja često služe kao mehanizmi za prikriivanje složenijih i dugoročnijih prijevara, ističući važnost opreza i specifičnih kontrola u područjima s većim rizikom od prijevara. S obzirom na visoke vrijednosti korelacije, može se zaključiti da složenost prijave i povezivanje s drugim subjektima značajno utječu na način i opseg manipulacija, što dodatno naglašava potrebu za specijaliziranim revizijama i forenzičkim analizama u suzbijanju i prevenciji takvih nepravilnosti.

Tablica 16. Pearsanov koeficijent korelacije između godine kad je počinjena prijevare i razine složenosti prijave

		Godina kad je počinjena prijevare	Razina složenosti prijave
Godina kad je počinjena prijevare	r	1	,233
	p		,127
	N	44	44
Razina složenosti prijave	r	,233	1
	p	,127	
	N	44	44

Rezultati Pearsonovog koeficijenta korelacije pokazuju da nije utvrđena statistički značajna povezanost između razine složenosti prijave i godine kada je prijevare počinjena s p vrijednošću većom od 0,05. To znači da kompleksnost prijave ne pokazuje značajnu varijabilnost ovisno o vremenskom razdoblju u kojem je došlo do počinjenja prijave što sugerira da složenost prijave nije specifično vezana za određene godine ili vremenska razdoblja.

Grafikon 7. Korelacija složenosti prijave i godine

Grafikon 7 prikazuje odnos između razine složenosti prijave i godine kada su prijave počinjene s godinama prikazanim na horizontalnoj osi (od 1970. do 2020.) i razinama složenosti na vertikalnoj osi (rangirane od 1 do 4). Analiza grafa otkriva da razina složenosti prijave nije značajno povezana s vremenom u kojem su se događale. Prijave različitih razina složenosti javljaju se kroz čitavo promatrano razdoblje bez jasnog trenda koji bi ukazivao na povećanje ili smanjenje složenosti u određenim godinama. Prikaz pokazuje da su prijave svih razina složenosti (od 1 do 4) dokumentirane kroz godine sugerirajući da složenost prijave nije nužno povezana s određenim vremenskim periodom. Posebno se ističe povećana aktivnost oko 2000-ih što može upućivati na veći broj otkrivenih ili prijavljenih slučajeva tijekom tog razdoblja. Međutim, generalno, godine počinjenja ne pokazuju značajnu povezanost s razinom složenosti prijave. Pearsonov koeficijent korelacije potvrđuje da nema statistički značajne povezanosti između složenosti prijave i godine njihovog počinjenja ($p > 0,05$) što znači da na razinu složenosti prijave ne utječe vrijeme kada se ona dogodila. Stoga, podržava se zaključak da složenost prijave nije uvjetovana vremenskim okvirom već može biti pod utjecajem drugih čimbenika poput organizacijske strukture, regulatornog okruženja ili specifičnih okolnosti unutar poduzeća u trenutku počinjenja prijave.

5. Rasprava o rezultatima istraživanja o učestalosti i motivima manipulacija u financijskim izvještajima

5.1. Analiza rezultata

Ova analiza se temelji na detaljnom istraživanju financijskih manipulacija u poduzećima, pri čemu se naglasak stavlja na manipulacije u ključnim kategorijama poput računa dobiti i gubitka (prihodi i rashodi) te bilance (imovina, kapital i obveze). Cilj istraživanja bio je utvrditi najčešće prakse koje poduzeća koriste za iskrivljavanje financijskog stanja te procijeniti učestalost različitih vrsta manipulacija unutar financijskih izvještaja. Rezultati su pokazali visoku prevalenciju manipulativnih praksi koje ugrožavaju integritet financijskih izvještaja i dovode do pogrešnih zaključaka o poslovanju poduzeća.

Manipulacije u računu dobiti i gubitka

Kod prihoda, najčešća manipulacija je lažno povećanje prihoda radi prikazivanja veće dobiti ili skrivanja gubitka, zabilježena u 70,5% slučajeva. Ova praksa često služi za prikrivanje stvarnog poslovnog stanja poduzeća ili za privlačenje investitora, što može rezultirati nerealnim cijenama dionica i financijskim gubicima za dioničare. Lažno priznavanje prihoda, čak i kada nisu ispunjeni uvjeti za priznavanje, zabilježeno je u 27,3% slučajeva. Ovakvi postupci ukazuju na ozbiljna narušavanja standarda financijskog izvještavanja jer se stvaraju nerealna očekivanja o poslovanju. Daljnje manipulacije uključuju priznavanje prihoda od lažnih usluga ili proizvoda (22,7%) i dogovore s povezanim poduzećima (20,5%) radi poboljšanja financijskih rezultata. Ove metode predstavljaju ozbiljan rizik za dionike, uključujući investitore, zaposlenike i regulatore.

Kod rashoda, manipulacije su usmjerene na poboljšanje financijskog rezultata ili ostvarenje osobne koristi. Najčešća manipulacija uključuje isplatu visokih bonusa menadžerima temeljem lažno prikazanih financijskih rezultata, zabilježena u 52,3% slučajeva. Ovakve isplate ne samo da narušavaju financijsku sliku poduzeća, već i predstavljaju moralni i etički problem, jer se menadžeri potiču na prijevarne radnje. Lažno smanjenje troškova, prisutno u 34,1% slučajeva, pokazuje da su poduzeća sklona manipuliranju troškovima kako bi se umjetno povećala dobit. Smanjivanje ili izostavljanje troškova i obveza, zabilježeno u 18,2% slučajeva, dodatno narušava točnost financijskih izvještaja, dok kapitalizacija operativnih troškova (15,9%) omogućuje poduzećima da prikriju stvarne troškove, što izravno utječe na rezultate poslovanja.

Manipulacije u bilanci

Manipulacije u bilanci obuhvaćaju razne metode poput precjenjivanja imovine i skrivanje obveza. Najčešća manipulacija, prisutna u 38,6% slučajeva, je napuhivanje dobiti kako bi se povećala vrijednost dionica i poduzeća. Ova praksa može dovesti do ozbiljnih posljedica na tržištu kapitala, uključujući financijske gubitke kada stvarni rezultati poslovanja postanu očiti. Manipulacije vrijednosnim papirima (31,8%), izvlačenje novca (29,5%) i skrivanje obveza (27,3%) dodatno naglašavaju ozbiljnost problema, jer ugrožavaju vjerodostojnost financijskih izvještaja i povjerenje investitora.

Rasprava provedenog T-testa

Provedena analiza T-testa i Leveneovog testa o jednakosti varijanci otkrila je statistički značajne razlike između jednostavnijih i složenijih financijskih prijevара u nekoliko ključnih kategorija financijskih izvještaja. Ovi rezultati naglašavaju učestalost i utjecaj složenijih manipulacija koje često uključuju sofisticirane metode skrivenog financijskog izvještavanja, čime se dodatno povećava potreba za pojačanim nadzorom i kontrolom unutar tih segmenata.

Financijska imovina i novac predstavljaju kategoriju u kojoj su utvrđene značajne razlike između jednostavnijih i složenijih prijevара ($p = 0,048$; $p < 0,05$). Rezultati pokazuju da su složenije prijevare u ovom području češće ili imaju veći utjecaj na financijske izvještaje. Ove složenije prijevare obuhvaćaju kompleksne sheme kao što su prikriivanje stvarne vrijednosti imovine, manipulacije putem offshore subjekata ili složeni financijski aranžmani koji otežavaju njihovo otkrivanje. Takve manipulacije ne samo da iskrivljuju financijsku sliku poduzeća nego mogu ozbiljno narušiti povjerenje investitora i cjelokupnog tržišta.

U kategoriji potraživanja također su primijećene statistički značajne razlike ($p = 0,041$; $p < 0,05$), što sugerira da složenije prijevare u vezi s potraživanjima uključuju veće iznose ili duže procese manipulacije. Primjeri ovih manipulacija uključuju lažno prikazivanje naplativosti potraživanja, prolongiranje plaćanja ili namjerno manipuliranje dokumentacijom. Ove prakse ne samo da narušavaju pouzdanost financijskih izvještaja, već i dovode do pogrešnog procjenjivanja likvidnosti poduzeća, što može imati ozbiljne posljedice na donošenje poslovnih odluka i procjenu kreditnog rejtinga.

Manipulacije u konsolidaciji pokazale su se kao još jedno područje s uočenim statistički značajnim razlikama između složenijih i jednostavnijih prijevара (p = 0,008; p < 0,05). Složenije prijevare u konsolidaciji često uključuju prikrivanje ili lažno prikazivanje transakcija između povezanih društava, prijenos dugova ili manipulacije unutar konsolidiranih financijskih izvještaja. Ove prijevare mogu značajno narušiti financijsku sliku grupacije, stvarajući lažan dojam stabilnosti ili uspješnosti, što može zvesti investitore i druge dionike.

Manipulacije transakcijama s povezanim društvima također su pokazale statistički značajne razlike (p < 0,05), sugerirajući da složenije manipulacije često uključuju prikrivanje stvarnih troškova ili prihoda, manipulacije transfernim cijenama i slične prakse. Takve prijevare omogućuju povezanim društvima da prilagode financijske podatke kako bi ostvarili željene ciljeve, što može ozbiljno ugroziti transparentnost financijskih izvještaja i narušiti povjerenje investitora.

Konačno, manipulacije pomoću drugih subjekata pokazale su značajnu razliku između složenijih i jednostavnijih prijevара (p < 0,05). Ove manipulacije često uključuju korištenje trećih strana ili „offshore“ subjekata za skrivanje stvarne financijske slike poduzeća, čineći složenije manipulacije teže uočljivima tijekom standardnih revizija. Složenost ovih prijevара može otežati revizorima otkrivanje nepravilnosti, povećavajući rizik od dugotrajnih i neotkrivenih financijskih manipulacija.

U drugim kategorijama poput prihoda, rashoda, dugotrajne materijalne imovine, kapitala, obveza i zaliha, T-test nije pokazao statistički značajne razlike (p > 0,05). To sugerira da u ovim segmentima nema značajne razlike između učestalosti jednostavnijih i složenijih prijevара, što može značiti da su manipulacije u tim područjima slične u svojoj prirodi bez obzira na razinu složenosti. Ovi rezultati ukazuju na to da složenost prijevара nema veliki utjecaj na te kategorije, ili da su te manipulacije same po sebi jednostavne i ne zahtijevaju visoku razinu sofisticiranosti za provedbu.

Rasprava o međuovisnosti promatranih varijabli pomoću Personovog testa korelacije

Pearsonov koeficijent korelacije pokazao je značajnu međuovisnost između nekoliko ključnih kategorija manipulacija u financijskim izvještajima, uključujući manipulacije u računu dobiti i gubitka, manipulacije u bilanci, manipulacije pomoću drugih subjekata, broj optuženih osoba, i razinu složenosti prijevара. Analiza je ukazala na srednje jaku korelaciju između sljedećih

veza: manipulacija u računu dobiti i gubitka i bilance, manipulacija u bilanci i manipulacija pomoću drugih subjekata, manipulacija pomoću drugih subjekata i razine složenosti, te razine složenosti i broja optuženih osoba.

Ovi nalazi potvrđuju da su financijske manipulacije raširena pojava unutar poduzeća, s različitim metodama koje se koriste za iskrivljavanje financijskih izvještaja. Najčešće vrste manipulacija uključuju lažno povećanje prihoda, isplatu visokih bonusa menadžerima, napuhivanje dobiti i izvlačenje novca. Takve prakse ozbiljno narušavaju integritet financijskih izvještaja i predstavljaju znatan rizik za investitore, regulatore i tržište u cjelini. Stoga je ključno pojačati nadzor i implementirati stroge mjere za smanjenje učestalosti ovih manipulacija, čime bi se očuvala transparentnost i pouzdanost financijskih informacija te zaštitilo povjerenje dionika.

5.2. Usporedba s postojećom literaturom

Gabrić i Miljko (2017) proveli su istraživanje o manipulacijama u financijskim izvještajima s posebnim naglaskom na učestalost i poticaje za manipulacije unutar poduzeća koja kotiraju na burzi u Federaciji Bosne i Hercegovine. Rezultati istraživanja pokazali su da su financijski izvještaji u 37% slučajeva sadržavali manipulacije, dok u preostalih 63% slučajeva revizorsko mišljenje nije bilo modificirano, što ukazuje na to da manipulacije nisu bile otkrivene. Najčešća područja manipulacija bila su vezana uz vrijednosna usklađenja potraživanja (38,9%), umanjenje stalnih sredstava (17,9%), i umanjenje zaliha (9,5%).

U istraživanju su identificirani ugovorni poticaji kao dominantni motivi za manipulacije. Poduzeća s većim razinama zaduženosti, kako kratkoročnim tako i dugoročnim financijskim obvezama, pokazala su veću sklonost manipulacijama s ciljem poboljšanja financijskog rezultata i smanjenja troškova kamata. Regulatorni poticaji, osobito kroz porezne olakšice, također su motivirali manipulacije, pri čemu su poduzeća bez manipulacija imala značajno veće porezne obveze. Nasuprot tome, tržišni poticaji, poput utjecaja na cijenu dionica, nisu identificirani kao značajan motiv, što je u skladu sa slabije razvijenim tržištem kapitala u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je dokazalo da su manipulacije najčešće povezane s precjenjivanjem imovine i podecjenjivanjem rashoda, a ugovorni poticaji i financijske obveze dominiraju kao ključni motivi. Ovi nalazi naglašavaju potrebu za većim nadzorom i rigoroznijim revizijama

kako bi se smanjila učestalost i utjecaj financijskih manipulacija unutar poduzeća koja posluju u ovakvom regulatornom okruženju.

Usporedba rezultata našeg istraživanja s prethodnim studijama pokazuje da su u našem slučaju najčešći motivi za financijske prijevare pribavljanje protuzakonite imovinske koristi (90,9%), obmanjivanje državnih institucija i utaja poreza (95,5% za oba motiva). Ostali često zabilježeni motivi uključuju obmanjivanje revizora, banaka, dioničara, investitora i kupaca, pri čemu su svi ovi motivi zabilježeni u više od 80% slučajeva. Što se tiče specifičnih vrsta manipulacija, najčešća praksa bila je povećanje dobiti kako bi se podigla cijena dionica i vrijednost poduzeća, što je zabilježeno u 38,6% slučajeva. Nezakonito izvlačenje novca, zabilježeno u 29,5% slučajeva, također ukazuje na potencijalne kriminalne aktivnosti unutar poduzeća. Manipulacije vrijednosnim papirima (31,8%) i skrivanje obveza (27,3%) dodatno ističu ozbiljnost problema jer takve prakse ozbiljno narušavaju vjerodostojnost financijskih izvještaja i povjerenje investitora. Analiza manipulacija prihoda otkrila je da je lažno povećanje prihoda radi prikriivanja gubitaka ili povećanja dobiti najčešća praksa, prisutna u 70,5% slučajeva. Kod manipulacija rashodima, najčešća praksa bila je isplata visokih nagrada i bonusa menadžerima za dobre rezultate, zabilježena u 52,3% slučajeva, što ukazuje na pokušaje menadžmenta da osobno profitira na temelju iskrivljenih financijskih rezultata. Također, značajna je praksa priznavanja prihoda prije ispunjavanja uvjeta za priznavanje (27,3%), što ukazuje na svjesno iskrivljavanje realnog poslovnog stanja poduzeća.

5.3. Implikacije za praksu

Rezultati provedenog istraživanja, posebno primjena T-testa, imaju značajne implikacije za praksu u računovodstvu, reviziji, financijama i korporativnom upravljanju. Utvrđeno je da su složenije prijevare češće i značajnije u kategorijama kao što su financijska imovina i novac, potraživanja, transakcije u konsolidaciji, manipulacije transakcijama s povezanim društvima te manipulacije pomoću drugih subjekata. Ovi nalazi naglašavaju potrebu da revizori i računovođe posvete dodatnu pažnju složenijim metodama prijevara u navedenim područjima, primjenjujući detaljnije analize i sofisticiranije alate za otkrivanje prijevara. To može uključivati forenzičke metode revizije, analizu transfernih cijena ili provjeru međusobnih transakcija između povezanih subjekata.

Menadžment bi trebao uvesti strože interne kontrole nad ovim segmentima kako bi smanjio mogućnost manipulacija, što je posebno važno u multinacionalnim kompanijama gdje su konsolidacija i transakcije između povezanih društava uobičajene. Rezultati ukazuju na to da su složenije prijevare često povezane s internim transakcijama između povezanih društava, koje mogu biti nepravilno prikazane ili prikrivene. Stoga bi interni kontrolni sustavi trebali uključivati strože nadzorne postupke, redovno preispitivanje politika transfernih cijena te detaljnu analizu međusobnih transakcija kako bi se osigurala dosljednost i zakonitost financijskog izvještavanja.

Rezultati T-testa sugeriraju da složenije prijevare često uključuju sofisticirane metode prikriivanja financijskih podataka, što znači da standardne revizijske procedure možda neće biti dovoljne za njihovo otkrivanje. Integracija forenzične analize podataka u redovne revizijske postupke, posebno u segmentima financijske imovine, potraživanja i konsolidacije, može pomoći u otkrivanju složenih mreža transakcija i prikriivanja podataka koje tradicionalne revizijske metode možda neće otkriti. Također, redovita edukacija osoblja o najnovijim metodama prijevara i njihovom otkrivanju postaje ključna kako bi se osiguralo pravovremeno prepoznavanje složenijih manipulacija.

U kontekstu regulacije, utvrđene razlike u složenijim prijevarama mogu biti signal za dodatno pooštavanje zahtjeva za transparentnošću i izvještavanjem, posebno u područjima transakcija s povezanim društvima i konsolidacijom. S obzirom na složenost i učestalost ovih prijevara, rezultati sugeriraju potrebu za pojačanim nadzorom i uvođenjem naprednih analitičkih alata u praksi kako bi se smanjio rizik od složenih manipulacija.

Rezultati Pearsonovog koeficijenta korelacije ukazuju na srednje jaku povezanost između različitih oblika financijskih manipulacija i broja optuženih osoba, što ima važne implikacije za praksu. Srednje jaka korelacija između manipulacija u računu dobiti i gubitka te bilance, kao i između bilance i manipulacija pomoću drugih subjekata, pokazuje da se ove kategorije često pojavljuju zajedno. Stoga bi revizori trebali proširiti obuhvat revizije kada otkriju manipulaciju u jednoj kategoriji, jer postoji mogućnost postojanja manipulacija i u drugim segmentima.

Korelacija između razine složenosti prijave i broja optuženih osoba ukazuje na to da složenije prijevare često uključuju veći broj pojedinaca unutar organizacije, što dodatno komplicira otkrivanje i sankcioniranje takvih aktivnosti. Manipulacije pomoću drugih subjekata također

su povezane s razinom složenosti prijevare, što ukazuje na upotrebu složenih shema koje uključuju vanjske subjekte za prikrivanje financijskih nepravilnosti. Uvođenje posebnih procedura za praćenje transakcija s povezanim društvima i drugim subjektima te primjena softverskih alata za analizu velikih podataka mogu biti učinkoviti u otkrivanju složenih mreža manipulacija.

Zaključno, praksa treba prepoznati međusobno povezane i složene prirode financijskih manipulacija te primijeniti sveobuhvatan pristup njihovom otkrivanju i prevenciji. Jačanje internih kontrola, bolji nadzor nad transakcijama s vanjskim subjektima, fokusiranje na složenije prijevare i redovita edukacija osoblja ključni su za smanjenje učestalosti ovih manipulacija. Primjena naprednih revizijskih tehnika i pojačani regulatorni nadzor su nužni za zaštitu integriteta financijskih izvještaja, što u konačnici doprinosi stabilnosti tržišta i povjerenju investitora.

5.4. Ograničenja istraživanja

Ograničenja ovog rada obuhvaćaju nekoliko ključnih aspekata koji utječu na opseg i generalizaciju rezultata istraživanja o manipulacijama u financijskim izvještajima.

Istraživanje se temelji na analizi uzorka od 44 poduzeća koja su počinila prijevare u posljednjih 30 godina. Ovaj uzorak možda nije dovoljno reprezentativan za sve sektore i zemlje što ograničava mogućnost generalizacije rezultata na širu populaciju poduzeća. Različite industrije i geografske regije mogu imati različite motive, vrste manipulacija i regulatorne okvire što nije potpuno obuhvaćeno ovim istraživanjem. Podatci korišteni u istraživanju prikupljeni su iz javno dostupnih izvora i literature što može dovesti do nedostataka u pouzdanosti i potpunosti informacija. Neke manipulacije možda nisu otkrivene ili su podaci nepotpuni zbog ograničenog pristupa povjerljivim informacijama unutar poduzeća.

Primjena T-testa i Pearsonovog koeficijenta korelacije ima svoja metodološka ograničenja uključujući pretpostavke o normalnoj raspodjeli podataka i homogenosti varijanci što može utjecati na valjanost rezultata. Osim toga, statističke metode ne mogu uvijek otkriti uzročno-posljedične veze među varijablama što znači da dobiveni korelacijski odnosi ne nužno ukazuju na uzročnost.

Istraživanje je usmjereno na identificiranje i analiziranje poznatih oblika manipulacija u financijskim izvještajima, no složene manipulacije koje uključuju sofisticirane tehnike možda nisu u potpunosti razotkrivene. To posebno vrijedi za manipulacije koje koriste povezane subjekte ili offshore strukture, što često uključuje složene mreže transakcija koje su teže otkriti. Zakonski i kulturni konteksti se razlikuju između zemalja što može utjecati na učestalost i vrste manipulacija. Rad se fokusira na poduzeća iz određenih geografskih područja ograničavajući primjenjivost zaključaka u različitim regulatornim okruženjima. Motivi za manipulaciju, kao što su pohlepa, pritisak menadžmenta ili regulatorni poticaji, često su subjektivni i teško mjerljivi. U istraživanju se oslanjalo na postojeće studije i dokumentirane slučajeve, što može ograničiti razumijevanje stvarnih razloga iza pojedinih manipulacija.

6. Zaključak

Financijski izvještaji imaju ključnu ulogu u pružanju istinitog i fer prikaza financijskog stanja poduzeća omogućujući korisnicima uključujući investitore, dioničare i regulatore donošenje informiranih poslovnih odluka. Međutim, financijski izvještaji su često predmet manipulacija s ciljem prikazivanja povoljnijeg stanja poduzeća, u skladu s interesima menadžmenta, vlasnika ili drugih korisnika izvještaja. Menadžeri često manipuliraju financijskim podacima kako bi uljepšali sliku poslovanja, čime prelaze regulatorne okvire i zakonske granice. Takve radnje se smatraju kriminalnim djelovanjem, jer dovode u zabludu dionike, narušavaju povjerenje i ozbiljno ugrožavaju integritet financijskog sustava. Iako se ove manipulacije ponekad teško otkrivaju zbog složenosti računovodstvenih postupaka, mnogi slučajevi ipak budu razotkriveni kroz revizije i analitičke postupke.

Ovaj rad istražuje povijesni razvoj računovodstvenih manipulacija analizirajući uzroke, učestalost i motive kroz primjenu statističkih metoda poput T-testa i Pearsonovog koeficijenta korelacije. Fokus istraživanja je na učestalosti različitih vrsta manipulacija u financijskim izvještajima uključujući lažno prikazivanje prihoda, manipulacije rashodima te iskrivljavanje bilance kroz precjenjivanje imovine i skrivanja obveza. Utvrđeno je da su najčešće manipulacije povezane s lažnim povećanjem prihoda, isplatom visokih bonusa menadžerima, napuhivanjem dobiti i izvlačenjem novca što ozbiljno narušava integritet financijskih izvještaja i predstavlja značajan rizik za sve dionike. Pearsonovim koeficijentom korelacije dokazana je značajna međuovisnost između različitih vrsta manipulacija, što naglašava potrebu za sveobuhvatnim pristupom u otkrivanju i sprječavanju prijevara.

Pouzdana financijsko izvještavanje ovisi prvenstveno o etičkom djelovanju uprave i računovođa te o pridržavanju standarda financijskog izvještavanja, zakona i računovodstvenih politika. Očekuje se da menadžment i računovođe u svoje profesionalne aktivnosti integriraju etička načela računovodstvene struke i poslovne etike. Istraživanja pokazuju da su pojedinci skloniji prijevarama kada su ispunjena četiri ključna čimbenika: prilika, pohlepa, poticaj i akcija. Kada su ovi elementi prisutni, povećava se vjerojatnost prijevarnog ponašanja, osobito u organizacijama s lošom korporativnom kulturom i nedostatkom etičkog nadzora. Takva okruženja stvaraju plodno tlo za računovodstvene manipulacije, čime se ugrožava cjelokupno poslovanje i povjerenje u financijske izvještaje.

Revizori i forenzički računovođe imaju ključnu ulogu u otkrivanju i sprječavanju manipulacija, koristeći napredne tehnike kao što su forenzička analiza podataka i dubinske revizije. Ove metode omogućuju detaljno ispitivanje transakcija i financijskih podataka čime se povećava vjerojatnost otkrivanja nepravilnosti koje bi tradicionalne revizijske procedure mogle previdjeti. Revizije, osim što osiguravaju usklađenost s računovodstvenim standardima, također pružaju neovisno mišljenje o istinitosti i fer prikazu financijskih izvještaja, što je ključno za održavanje povjerenja u financijski sustav.

Kako bi se smanjila mogućnost manipulacija, organizacije trebaju uvesti čvrste etičke standarde, pojačane interne kontrole i edukaciju zaposlenika o rizicima i posljedicama prijevara. Također, potrebno je unaprijediti regulatorne okvire i osigurati redoviti nadzor nad financijskim izvještavanjem. Samo integritet i transparentnost u financijskom izvještavanju mogu osigurati dugoročnu stabilnost poduzeća i zaštitu interesa svih dionika.

Literatura

1. Bartulović, M. (2018.) Primijena analitičkih postupaka u financijsko-računovodstvenoj forenzici. *Računovodstvo, revizija i financije* 4.2018., str 47.
2. Belak, V.(2011.). *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo, borba protiv prijevare*. Zagreb: Belak Excellens
3. Belak, V.(2016.). Agresivno računovodstvo revalorizacije pod povećalom forenzičnog računovodstva. *Računovodstvo, revizija i financije*. 12.2016., str 75
4. Belak, V.(2017). *Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika 60 slučajeva iz prakse*. Zagreb: Belak Excellens
5. Belak, V.(2018.). Forenzična detekcija manipulacija i lažnih knjiženja s ciljem smanjenja dobitka i poreza na dobitak. *Računovodstvo, revizija i financije*. 9.2023, str 19-30
6. Belak, V.(2020.). Lažiranje financijskih izvještaja u praksi tvrtke „Crazy Eddie“ i forenzično računovodstvo. *Računovodstvo, revizija i financije*. 6.2020, str 19-28.
7. Belak, V.(2023.). Upozoravajući znakovi da je u financijskim izvještajima možda primijenjeno kreativno računovodstvo. *Računovodstvo, revizija i financije*. 10.2023, str 13
8. Crnković, Mijoč, Mahaček (2010.) *Osnove revizije*, Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku
9. Fondovi.hr (2023.) *Razotkrivanje psihologije Ponzi shema i zašto ljudi nasjedaju na njihov mamac*. Dostupno na: <https://www.fondovi.hr/clanak/razotkrivanje-psihologije-ponzi-shema-i-zasto-ljudi-nasjedaju-na-njihov-mamac> [pristupljeno: 6. lipnja 2024.]
10. Gabrić D., Miljko M., (2017.) *Računovodstvene manipulacije u financijskim izvještajima poduzeća – istraživanje motivacije i poticaja*, Znanstveni rad, Mostar, Sveučilište u Mostaru
11. Glinig, M., Glinig G.(2001.) *Međunarodne financijske prijevare*. Zagreb, Partner banka
12. HANFA (2021.), *Vodič o financijskim prijevarama*. Dostupno na: https://www.uniqa.hr/UserDocsImages/dokumenti/202112-HANFA-Vodic_financijske_prijevar.pdf?vel=7620729 [pristupljeno: 6. lipnja 2024.]
13. Horvat, Mijoč (2017.) *Istraživački SPaSS*, Zagreb: Naklada Ljevak
14. Hrvatska revizorska komora, Priručnik s međunarodnim kodeksom etike za profesionalne računovođe dostupno na: <https://www.revizorska->

- komora.hr/storage/upload/doc_library/KodeksEtike_2022_hrv_VerA1A_OSE_FIN5_UV9123_142839.pdf [pristupljeno: 11.kolovoza 2024.]
15. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja, dostupno na: <https://www.osfi.hr/Uploads/HSFI.pdf> [pristupljeno: 16.kolovoza 2024.]
 16. Jurić, Đ. (2024). Predaja godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za 2023.godinu statističke i druge potrebe te javnu objavu. *Računovodstvo, revizija i financije* dostupno na: <https://www.rrif.hr/clanak-23044/>
 17. Klepo M., Bićanić I., Ivanković Ž. (2017.) *Slučaj Agrokor: kriza najveće hrvatske kompanije*. Dostupno na: https://croatia.fes.de/fileadmin/user_upload/171109_Agrokor_WEB.pdf [pristupljeno: 6. lipnja 2024.]
 18. Krstulović, Z. (2016.) Forenzično računovodstvo: *Zašto se događaju prijevare u poslovanju?* Dostupno na: <http://www.poslovnaucinkovitost.eu/korisni-sadrzaji/kolumne/1471-forenzično-racunovodstvo-rujan2016> [pristupljeno: 6.lipnja 2024.]
 19. Međunarodni revizijski standard 240, *Revizorove odgovornosti u vezi s prijevarama u reviziji financijskih izvještaja*, NN 61/24
 20. Međunarodni standardi financijskog izvještavanja, dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/?qid=1695691544969&uri=OJ%3AJOL_2023_2_37_R_0001 [pristupljeno: 16.kolovoza 2024.]
 21. Razaee, Z., Riley, R.(2014.) *Prijevare u financijskim izvještajima: sprječavanje i otkrivanje*. Zagreb, Mate: Zagrebačka škola ekonomije i managementa
 22. Žager K., Mamić Sačer, Sever Mališ, Ježovita, Žager L. (2020.) *Analiza financijskih izvještaja, načela, postupci, slučajevi*, Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika

Popis tablica

Tablica 1. Najčešće manipulacije u računu dobiti i gubitka koje su otkrivene kroz povijest....	6
Tablica 2. Najčešće manipulacije u bilanci stanja koje su otkrivene kroz povijest.....	22
Tablica 3. Najčešće manipulacije nastale uz primjenu drugih subjekata.....	25
Tablica 4. Prihodi.....	39
Tablica 5. Rashodi	42
Tablica 6. Manipulacije u bilanci.....	45
Tablica 7. Manipulacije pomoću drugih subjekata	47
Tablica 8. Motivi.....	50
Tablica 9. Broj optuženih osoba	52
Tablica 10. Počinitelj prijevare prema spolu i razina složenosti	53
Tablica 11. Prosječni pokazatelji varijabli.....	55
Tablica 12. Prosječni pokazatelji	57
Tablica 13. Deskriptivni pokazatelji	58
Tablica 14. T-test	60
Tablica 15. Pearsonov koeficijent korelacije između manipulacija u računu dobiti i gubitka, bilanci, manipulacija pomoću drugih subjekata, broja optuženih osoba i razine složenosti prijevare	62
Tablica 16. Pearsanov koeficijent korelacije između godine kad je počinjena prijevare i razine složenosti prijevare	63

Popis slika

Slika 1. Četiri ključna čimbenika prijevare.....	26
Slika 2. Procjena rizika prijevare	29

Popis grafova

Grafikon 1. Učestalost prijevare po godini	39
Grafikon 2. Prijevare s obzirom na državu sjedišta društva	39
Grafikon 3. Prikaz udjela počinitelja prijevare prema spolu	54
Grafikon 4 Razina složenosti prijevare.....	54
Grafikon 5. Prikaz zastupljenosti prijevare prema vrsti prijevare	56
Grafikon 6. Aritmetička sredina prijevare prema vrsti	58
Grafikon 7. Korelacija složenosti prijevare i godine	65